

سری گزارش‌های تحلیلی اقتصاد استان خراسان جنوبی

عنوان گزارش

پیش‌بینی اثرات تسهیلات اعطایی تبصره ۱۸ قانون بودجه بر
متغیرهای کلان اقتصادی استان خراسان جنوبی

معاونت اقتصادی - اسفند ماه ۱۴۰۱

به نام خدا

شناسنامه گزارش

پیش بینی اثرات تسهیلات اعطایی تبصره ۱۸ قانون بودجه بر متغیرهای کلان اقتصادی استان خراسان جنوبی	
عنوان گزارش	اداره کل امور اقتصادی و دارایی خراسان جنوبی
مجری	مدیر طرح
مدیر طرح	محسن مودی
همکاران	حسین شرفی، امین خادم، جعفر خراشادیزاده
تاریخ انتشار	۱۴۰۱/۱۲/۱۵

فهرست مطالب

۵.....	چکیده
۶.....	مقدمه
۶.....	بیان مسأله
۷.....	تعریف واژگان
۷.....	ضرورت، اهداف و فرضیه های تحقیق
۸.....	پیشینه مطالعات
۱۳.....	روش تحقیق
۱۵.....	اثر تسهیلات بخش کشاورزی بر ارزش افزوده بخش کشاورزی
۱۶.....	اثر تسهیلات بخش صنعت بر ارزش افزوده بخش صنعت
۱۶.....	اثر تسهیلات بخش خدمات بر ارزش افزوده بخش خدمات
۱۷.....	تغییرات ارزش افزوده سه بخش اقتصادی با یکدیگر در نتیجه اعطای تسهیلات تبصره ۱۸ قانون بودجه
۱۸.....	اثر تسهیلات بخش کشاورزی بر مصرف واسطه بخش کشاورزی
۱۹.....	اثر تسهیلات بخش صنعت بر مصرف واسطه بخش صنعت
۲۰.....	اثر تسهیلات بخش خدمات بر روی مصرف واسطه بخش خدمات
۲۱.....	اثر کل تسهیلات بر روی کل مصرف واسطه
۲۲.....	تغییرات مصرف واسطه سه بخش اقتصادی با یکدیگر در نتیجه اعطای تسهیلات تبصره ۱۸
۲۳.....	اثر کل تسهیلات بر روی درآمدهای مالیاتی
۲۴.....	اثر تسهیلات بخش صنعت بر روی تورم بخش صنعت
۲۴.....	اثر تسهیلات بخش خدمات بر روی تورم بخش خدمات
۲۵.....	اثر کل تسهیلات بر روی تورم
۲۵.....	جمعبندی و ارائه توصیه های سیاستی
۲۶.....	منابع و مآخذ

فهرست جداول

- جدول ۱. پیش بینی میزان تسهیلات مورد نیاز بخش های اقتصادی استان بدون تبصره ۱۸ طی سال های ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۵..... ۱۴
- جدول ۲. پیش بینی میزان تسهیلات مورد نیاز بخش های اقتصادی استان با تبصره ۱۸ طی سال های ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۵..... ۱۵
- جدول ۳. اثر تسهیلات اعطایی بخش کشاورزی بر ارزش افزوده بخش کشاورزی برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵..... ۱۵
- جدول ۴. اثر تسهیلات اعطایی بخش صنعت بر ارزش افزوده بخش صنعت برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵..... ۱۶
- جدول ۵. اثر تسهیلات اعطایی بخش خدمات بر ارزش افزوده بخش خدمات برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵..... ۱۷
- جدول ۶. تغییرات ارزش افزوده سه بخش اقتصادی با یکدیگر در نتیجه اعطای تسهیلات تبصره ۱۸ قانون بودجه..... ۱۸
- جدول ۷. اثر تسهیلات اعطایی بخش کشاورزی بر مصرف واسطه بخش کشاورزی برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵..... ۱۸
- جدول ۸. اثر تسهیلات اعطایی بخش صنعت بر مصرف واسطه بخش صنعت برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵..... ۱۹
- جدول ۹. اثر تسهیلات اعطایی بخش خدمات بر مصرف واسطه بخش خدمات برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵..... ۲۰
- جدول ۱۰. اثر کل تسهیلات بر روی کل مصرف واسطه برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵..... ۲۱
- جدول ۱۱. تغییرات مصرف واسطه سه بخش اقتصادی با یکدیگر در نتیجه اعطای تسهیلات تبصره ۱۸ برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵..... ۲۲
- جدول ۱۲. اثر کل تسهیلات بر روی درآمدهای مالیاتی سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵..... ۲۳
- جدول ۱۳. اثر تسهیلات بخش کشاورزی بر روی تورم بخش کشاورزی سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵..... ۲۴
- جدول ۱۴. اثر تسهیلات بخش صنعت بر روی تورم بخش صنعت سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵..... ۲۴
- جدول ۱۵. اثر تسهیلات بخش خدمات بر روی تورم بخش خدمات سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵..... ۲۵
- جدول ۱۶. اثر کل تسهیلات بر تورم طی سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵..... ۲۵

فهرست نمودار

- نمودار ۱. پیش بینی مقدار ارزش افزوده بخش کشاورزی با/بدون تسهیلات اعطایی تبصره ۱۸ برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵..... ۱۵
- نمودار ۲. پیش بینی مقدار ارزش افزوده بخش صنعت با/بدون تسهیلات اعطایی تبصره ۱۸ برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵..... ۱۶
- نمودار ۳. پیش بینی مقدار ارزش افزوده بخش خدمات با/بدون تسهیلات اعطایی تبصره ۱۸ برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵..... ۱۷
- نمودار ۴. پیش بینی مقدار مصرف واسطه بخش کشاورزی با/بدون تسهیلات اعطایی تبصره ۱۸ برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵..... ۱۹
- نمودار ۵. پیش بینی مقدار مصرف واسطه بخش صنعت با/بدون تسهیلات اعطایی تبصره ۱۸ برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵..... ۲۰
- نمودار ۶. پیش بینی مقدار مصرف واسطه بخش خدمات با/بدون تسهیلات اعطایی تبصره ۱۸ برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵..... ۲۱
- نمودار ۷. پیش بینی مقدار مصرف واسطه با/بدون تسهیلات اعطایی تبصره ۱۸ برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵..... ۲۲
- نمودار ۸. پیش بینی مقدار مصرف واسطه بخش های اقتصادی با/بدون تسهیلات اعطایی تبصره ۱۸ برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵..... ۲۳

چکیده

در نظام مالی و اعتباری ایران، مهم‌ترین منابع مالی بلندمدت و کوتاه‌مدت، از طریق بودجه دولت و موسسات اعتباری تأمین می‌شود. یکی از احکام مهم بودجه ای که تأثیر قابل توجهی بر متغیرهای کلان دارد، بند الف تبصره ۱۸ قانون بودجه است که از سال ۱۳۹۶ تاکنون به منظور یک دست نمودن منابع اشتغال زایی در بودجه سنواتی دنبال شده است.

در این گزارش تحلیلی اثرات تسهیلات اعطایی تبصره ۱۸ بر متغیرهای کلان سه بخش کشاورزی، صنعت و خدمات استان خراسان جنوبی مورد سنجش قرار گرفته است. روش تحقیق بدین صورت است که ابتدا در بازه زمانی ۱۳۸۳ تا ۱۴۰۰ اثرات کل تسهیلات بر روی هریک از متغیرهای کلان مصرف واسطه، ارزش افزوده، تورم، درآمد مالیاتی بخش های مختلف از طریق مدل های اقتصاد سنجی برآورد شده و با توجه ضرایب بدست آمده، در ادامه به کمک مدل ARIMA، اثرات تسهیلات بند الف تبصره ۱۸ و اثرات کل تسهیلات در بازه زمانی ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۵ پیش بینی شده است.

تأثیر اعطای تسهیلات بر روی ارزش افزوده هر سه بخش کشاورزی، صنعت و خدمات مثبت است. افزایش در ارزش افزوده در نتیجه اعطای تسهیلات تبصره ۱۸ برای بخش کشاورزی با میانگین ۱.۱۲ درصد، بیشترین و سپس برای بخش خدمات ۰.۸۳ درصد و در نهایت برای بخش صنعت ۰.۴۳ درصد، کمترین تأثیر را خواهد داشت. همچنین تأثیر اعطای تسهیلات بر روی مصرف واسطه هر سه بخش مثبت است. افزایش در مصرف واسطه در نتیجه اعطای تسهیلات تبصره ۱۸ برای بخش کشاورزی با میانگین ۰.۹۵ درصد بیشترین و سپس برای بخش خدمات ۰.۵۳ درصد و در نهایت برای بخش صنعت ۰.۴۶ درصد کمترین تأثیر را خواهد گذاشت. همچنین اثر کل تسهیلات بر روی درآمد مالیاتی مثبت و به میزان ۰.۰۶ واحد و معنادار است. عبارتی نتایج بیانگر این است که با افزایش یک واحد تسهیلات، درآمد مالیاتی را به میزان ۰.۵۲ واحد افزایش می یابد.

واژگان کلیدی: تسهیلات بند الف تبصره ۱۸، مصرف واسطه، ارزش افزوده، تورم، بخش کشاورزی، صنعت و خدمات

دسترسی واحدهای اقتصادی به تسهیلات بانکی نیز یکی از عوامل موثر در تغییرات سرمایه گذاری و تولید می باشد. از این رو سیستم بانکی، به عنوان نهاد کارآمد موسسات مالی و متولی سیاست پولی کشور، از طریق جذب پس اندازها، تجهیز منابع، اعطای اعتبار تخصیص منابع می تواند رشد اقتصادی و فرآیند توسعه بخش های اقتصادی را میسر سازد.

در نظام مالی و اعتباری ایران، مهم ترین منابع مالی بلندمدت و کوتاه مدت، از طریق بودجه دولت و موسسات اعتباری تأمین می شود. یکی از احکام مهم بودجه ای که تأثیر قابل توجهی بر تولید و اشتغال دارد، بند الف تبصره ۱۸ قانون بودجه است که از سال ۱۳۹۶ تاکنون به منظور یک دست نمودن منابع اشتغال زایی در بودجه سنواتی دنبال شده است. در تبصره ۱۸ قانون بودجه سال ۱۴۰۰ مبلغ سیصد و بیست هزار میلیاردریال از منابع ردیف (۲۸) مصارف جدول تبصره (۱۴) این قانون، به ایجاد و توسعه، تولید، اشتغال و کارآفرینی با اولویت استان های با نرخ بیکاری بالاتر اختصاص می یابد. منابع یاد شده از طریق سپرده گذاری در بانک ها با اولویت بانک های توسعه ای و تخصصی و صندوق کارآفرینی امید پس از تصویب اساسنامه آن به منظور سرمایه گذاری برای تولید، اشتغال و کارآفرینی با تأکید بر فعالیت ها و زنجیره تولید و تأمین کالاهای اساسی و راهبردی در نظر گرفته شده است. با توجه به نقش و اهمیت اعطای تسهیلات تبصره ۱۸ بر شاخص اقتصاد کلان نظیر تولید، مصرف واسطه، تورم، اشتغال استان در این گزارش اثرات تسهیلات اعطایی تبصره ۱۸ بر متغیرهای کلان سه بخش کشاورزی، صنعت و خدمات استان خراسان جنوبی مورد بررسی قرار گرفته است.

بیان مسأله

در بعد توسعه مالی به نقش واسطه های مالی در جذب پس اندازها و هدایت آن به سمت سرمایه گذاری و در نهایت تشکیل سرمایه توجه می شود (صمدی، ۱۳۷۹). بخش های مختلف اقتصادی ایران، بخش کشاورزی، صنعت و خدمات به لحاظ اهمیت خاصی که در فرآیند رشد و توسعه اقتصادی دارند نیازمند سرمایه گذاری بوده که باید از طریق موسسات مالی و دولت تأمین مالی گردند. اتحادیه های اعتباری و بانک های تجاری که بعد از دهه ۱۹۵۰ به شدت گسترش یافتند و مسئولیت اجرای سیاست های پولی و تخصیص اعتبار را با استفاده از ابزارهای کیفی نظیر محدودیت های اعتباری و منظور کردن اولویت در تخصیص اعتبارات و یا منع آن، اعتبارات تکلیفی برای بخشی از اقتصاد و ... و کمی نظیر سپرده قانونی، نرخ تنزیل مجدد، عملیات بازار آزاد به عهده دارند.

بر اساس مکانیزم اعتبارات بانکی که مبتنی بر بازار های مالی است، انتقال سیاست پولی به سه روش تأثیر بر وضعیت منابع مالی بانک ها، تأثیر بر تأمین مالی خارج از بنگاه ها و همچنین در اختیار گرفتن نهاده بیشتر برای تولید محصول انجام می پذیرد بر اساس روش اول با اتخاذ سیاست پولی انبساطی قدرت وام دهی بانک ها افزایش می یابد. از این رو وجوه لازم برای تأمین مخارج سرمایه گذاری فراهم شده و موجبات افزایش تولید بنگاه ها فراهم می آید.

بنابراین دانستن این نکته که تسهیلات اعطایی بند الف تبصره ۱۸ چه تاثیری بر متغیر های کلان اقتصادی ازجمله مصرف واسطه، ارزش افزوده، تورم و درآمد های مالیاتی دارد و آیا توانسته است به اهداف بودجه ای رشد تولید و اشتغال دست یابد حائز اهمیت است. در این گزارش به بررسی اثرات تسهیلات اعطایی تبصره قانون بودجه بر شاخص های کلان اقتصادی استان خراسان جنوبی پرداخته می شود.

تعریف واژگان

تسهیلات بند الف تبصره ۱۸: تسهیلاتی که در جز ۱ تا ۹ بند الف تبصره ۱۸ قانون بودجه سال ۱۴۰۰ به مبلغ سیصد و بیست هزار میلیارد ریال از منابع ردیف (۲۸) مصارف جدول تبصره (۱۴) این قانون، به ایجاد و توسعه، تولید، اشتغال و کارآفرینی با اولویت استان‌های با نرخ بیکاری بالاتر اختصاص می‌یابد.

مصرف واسطه: ارزش کالاها و خدمات مصرف شده در جریان تولید، به استثنای مصرف سرمایه ثابت است.

ارزش افزوده: ارزش افزوده، ارزش اضافی ایجاد شده در جریان تولید است.

تورم: افزایش مداوم و پیوسته سطح عمومی قیمت کالا و خدمات در یک جامعه و برای یک دوره زمانی معین است.

بخش های اقتصادی: بخش های اقتصادی عبارتند از: ۱- بخش کشاورزی: زراعت و باغداری، پرورش حیوانات، گاوداری صنعتی، دام سنتی، مرغداری، پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت‌های کشاورزی، جنگلداری، ماهیگیری ۲- بخش صنعت: استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن، استخراج سایر معادن، تولید محصولات غذایی، تولید انواع آشامیدنی ها، تولید فرآورده‌های توتون و تنباکو، تولید منسوجات، تولید پوشاک، تولید چرم و فرآورده‌های وابسته، تولید چوب و محصولات چوبی به جز مبلمان، حصیر و مواد حصیر بافی، تولید کاغذ و فرآورده‌های کاغذی، چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده، تولید کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت، تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی، تولید داروها و فرآورده‌های دارویی و شیمیایی و گیاهی، تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی، تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیرفلزی، تولید فلزات پایه، تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین‌آلات و تجهیزات، تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری، تولید تجهیزات برقی، تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر، تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم‌تریلر، تولید سایر تجهیزات حمل و نقل، تولید مبلمان، تولید سایر مصنوعات، تعمیر و نصب ماشین‌آلات و تجهیزات، تولید انتقال و توزیع برق، تولید و توزیع گاز طبیعی، آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه، ساختمان‌های مسکونی، سایر ساختمان‌ها ۳- بخش خدمات: عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتور سیکلت، حمل و نقل و انبارداری و پست، فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا، اطلاعات و ارتباطات، فعالیت‌های مالی و بیمه، املاک و مستغلات، فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی، فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی، اداره امور عمومی، خدمات شهری و تامین اجتماعی، آموزش، فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی، فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات.

ضرورت، اهداف و فرضیه های تحقیق

اصلی ترین روش تأمین مالی بنگاه های اقتصادی کشور، دریافت تسهیلات از بانک ها و موسسات مالی و اعتباری می باشد. لذا بانک ها و موسسات اعتباری نقش مهمی در اقتصاد ایران و رشد آن ایفا می کنند. در واقع اعطای تسهیلات به هر طرح اقتصادی یا بنگاه فعال در بخش های اقتصادی موجب افزایش سرمایه گذاری در آن بخش می شود. طبق معادله کلی تولید ملی، **تولید ملی = مخارج بخش خصوصی + سرمایه گذاری + مخارج دولت + صادرات - واردات** (افزایش سرمایه گذاری سبب افزایش تولید ملی می گردد. (گریگوری، ۱۳۸۳) در نتیجه اعطای تسهیلات سیستم بانکی در هر یک از بخش های اقتصادی، موجب افزایش تولید ناخالص داخلی آن بخش و نهایتاً سبب افزایش تولید ملی می گردد.

نظریه های مختلفی درباره ارتباط بین تسهیلات اعطایی شبکه بانکی به عنوان یک متغیر پولی و سرمایه گذاری به عنوان یک متغیر واقعی اقتصاد، به صورت غیر مستقیم و از طریق تأمین وجوه سرمایه گذاری تأکید می ورزند و تمامی این نظریه ها نیز به تأثیر سرمایه گذاری بر رشد اقتصادی تأکید می کنند (سلیمی فر و همکاران، ۱۳۸۱). اعطای تسهیلات یا تخصیص بهینه منابع توسط بخش مالی به عنوان یکی از متغیرهای پولی موجب استفاده کارآمد وجوه سپرده گذاری شده توسط پس انداز کنندگان برای سرمایه گذاری در فرصت های مناسب اقتصادی می گردد، به عبارتی سبب افزایش ارزش افزوده می شود.

هدف از انجام این پژوهش، پیش بینی اثرات تسهیلات اعطایی تبصره ۱۸ قانون بودجه بر متغیرهای کلان بخش های اقتصادی استان خراسان جنوبی می باشد که به سیاست گذار پولی کمک می کند تا بتواند تشخیص دهد که اعطای تسهیلات بند الف تبصره ۱۸ قانون بودجه به کدام بخش اقتصادی تأثیر بیشتری بر رشد ارزش افزوده و مصارف واسطه دارد. در خصوص دست یابی به اهداف مورد نظر در این پژوهش، فرضیه های تحقیق به صورت زیر مشخص می شوند:

- ۱- تسهیلات بند الف تبصره ۱۸ قانون بودجه تأثیر مثبتی بر رشد ارزش افزوده بخش های اقتصادی استان دارد.
- ۲- تسهیلات بند الف تبصره ۱۸ قانون بودجه تأثیر مثبتی بر رشد مصارف واسطه بخش های اقتصادی استان دارد.
- ۳- تسهیلات بند الف تبصره ۱۸ قانون بودجه تأثیر مثبتی بر تورم در استان دارد.
- ۴- تسهیلات بند الف تبصره ۱۸ قانون بودجه تأثیر مثبتی بر رشد درآمد های مالیاتی استان دارد.

پیشینه مطالعات

فرآیند اثرگذاری سیاست پولی از طریق مکانیسم کانال وام دهی بانکی بدین صورت می باشد که اعمال سیاست پولی انقباضی از طریق ابزارهای پولی (مانند افزایش نرخ ذخایر قانونی، کاهش اعتبارات مستقیم بلنک مرکزی به مجموعه بلنک ها و یا تعیین سقف اعتبارات بانک ها)، موجب کاهش سپرده های بانکی شده و به تبع آن اعتبارات بانکی خواهد شد. کاهش اعتبارات بانکی خود باعث کاهش سرمایه گذاری و بنابراین افت تولید می شود.

نظام اقتصادی ایران یک نظام بانک محور است. این سهم بالا از جریان تامین مالی، حساسیت نظام تسهیلات و اعتبارات بانکی را افزون ساخته است. بدیهی است تا زمانی که سهم بازار سرمایه ایران از این جریان مالی فراگیر نشده است، وضع نظام تسهیلات و اعتبارات بانکی اثر بزرگ و مستقیمی بر کل اقتصاد کشور برجای می گذارد. این در حالی است که سیطره تحریم ها بر اقتصاد ایران و شیوع بیماری کرونا و تنگناهای مالی ناشی از آن فشار زیادی بر بودجه کشور وارد کرده که بخشی از این فشار در قالب تسهیلات تکلیفی بر دوش نظام بانکی است. از این رو، می توان اصلاح و تقویت ساختار اعطای تسهیلات و اعتبارات بانکی را یکی از مهم ترین وظایف نظام بانکی و بلکه کلیت اقتصاد کشور دانست (قلیچ، ۱۳۹۹).

سیاست های پولی از طریق کانال های متفاوتی مانند کانال های نرخ بهره، نرخ ارز، کانال قیمت سایر دارایی ها، کانال جانشینی، کانال ثروت، کانال اعتباری، کانال ترازنامه و کانال وام دهی بانکی بر بخش های مختلف اقتصادی تأثیرگذار هستند که با توجه به موضوع پژوهش، کانال وام دهی بانکی مورد بررسی قرار می گیرد. در کانال وام دهی بانکی، فرض می شود که اعتبارات بانکی منبع اصلی تأمین مالی بنگاه های کوچک و متوسط هستند، حال آن که بنگاه های بزرگ می توانند به طور مستقیم از طریق انتشار سهام و اوراق قرضه، به بازارهای اعتباری دسترسی داشته باشند. در صورتی که نیاز مالی بنگاه های کوچک و متوسط، بیشتر از وجوه داخلی آنها باشد، این بنگاه ها باید به سراغ منابع بانکی بروند که البته میزان دست یابی آنها به منابع بانکی (وام های بانکی) به قیمت و مقدار اعتبارات در دسترس و نیز به سیاست تعیین عرضه اعتبار بستگی دارد.

در ادوار تاریخی پیشین، نظریه‌های مربوط به رشد اقتصادی، کمبود منابع واقعی مانند زمین و سرمایه را از محدودیت‌های عمده رشد و توسعه اقتصادی در نظر می‌گرفتند؛ اما، امروزه، نظریه‌های رشد به آزادی عمل بخش مالی و اهمیت آن در توسعه اقتصادی باور دارند. از دهه ۱۹۸۰ به بعد، گرایش کشورها به آزادسازی اقتصادی اقبال بیش‌تری یافته است.

سرکوب و آزادسازی مالی، موضوعاتی هستند که در دو دهه اخیر، به ویژه پس از چاپ کتاب‌های رونالد مک کینون^۱ (۱۹۷۳) و ادوارد شاو^۲ (۱۹۷۳) به طور گسترده مورد بحث و فحص قرار گرفته‌اند (یولک^۳، ۱۹۹۶). محققانی چون مک کینون و شاو (۱۹۷۳)، کاپور^۴ (۱۹۷۶) و ماتیسون^۵ (۱۹۸۰) سیستم بانکی و تسهیلات بانکی را راهبردی برای دستیابی به رشد اقتصادی می‌دانند. در اواخر دهه ۱۹۷۰ مک کینون و شاو بر پایه مطالعات شومپتر و با انتقاد از مقررات بازارهای مالی (تعیین سقف نرخ بهره، نرخ‌های بالای ذخایر قانونی و تخصیص دستوری اعتبارات) نظریه آزادسازی مالی را مطرح کردند (سیفی‌پور، ۱۳۹۰).

به اعتقاد آنها، حذف محدودیت‌های دولتی بر سیستم بانکی، باعث افزایش کمیت و کیفیت سرمایه‌گذاری می‌شود. آنها معتقدند که آزادسازی از محدودیت‌هایی هم‌چون سقف نرخ بهره، نرخ ذخیره قانونی بالا و برنامه‌های اعتبارات گزینشی، توسعه اقتصادی را تسهیل می‌نماید. این بدین دلیل است که وقتی نرخ بهره پایین‌تر از تعادل است، افزایش نرخ‌های بهره به سمت تعادل، پس انداز افراد در موسسات مالی را افزایش می‌دهد و در نتیجه به تخصیص کاراتر سرمایه منجر می‌شود. آنها معتقدند که نرخ بهره بالاتر در نتیجه آزاد سازی مالی، خانواده‌ها را به افزایش پس‌انداز تشویق کرده و میانجی‌گری مالی را به همراه دارد؛ بنابراین، عرضه اعتبارات به بخش خصوصی زیاد می‌شود. این امر، موجب افزایش سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی می‌شود. افزون بر این، نرخ‌های بهره حقیقی به تخصیص کاراتر اعتبارات می‌انجامد که اثر مضاعفی بر رشد دارند.

به طور کلی، طرفداران اقتصاد بازار معتقدند شکوفای کردن بازارهای رقابتی، خصوصی کردن بنگاه‌های دولتی، تجارت آزاد، جذب سرمایه‌های خارجی و حذف مقررات زاید دولتی و انحرافات قیمتی موجبات بالارفتن کارایی و رشد را فراهم خواهد آورد. در مقابل، منتقدان آزادسازی اقتصادی، پیامدهایی نظیر کاهش اقتدار دولت، افزایش نابرابری درآمدی و خروج سرمایه‌های ملی از کشور را مطرح می‌کنند. اصولاً عملکرد بهینه نظام اقتصادی در هر جامعه منوط به وجود دو بخش حقیقی و مالی کارا، مکمل، قدرتمند و تحت نظارت است. فعالیت این دو بخش در کنار یکدیگر، شرط لازم و کافی برای نظام اقتصادی مطلوب محسوب می‌شود. بر همین اساس می‌توان گفت بخش مالی تزریق‌کننده حیات به بخش حقیقی اقتصاد است (همان).

در واقع، دریافت وام و اعتبار و انتقال پول از یک فرد به فرد دیگر یا از یک نهاد به نهاد دیگر، نقش اساسی در تأمین اعتبار فعالیت‌های مختلف اقتصادی دارد. اعتبار و وام را می‌توان انتقال موقت قدرت خرید از یک فرد حقیقی یا حقوقی به فرد دیگر دانست. اعتبارات برای تأمین نهاده‌های مختلف تولیدی مانند نیروی کار، نهاده‌های سرمایه‌ای، فناوری و نیز خرید مواد اولیه مورد استفاده قرار گیرد و از این‌رو، اهمیت ویژه‌ای در رشد و توسعه فعالیت‌های تولیدی دارد (الزوبی^۶، ۲۰۱۸).

مدل‌های ارائه شده در زمینه رشد اقتصادی مانند نظریه رشد هارود-دوما^۷، سولو^۸، نظریه توسعه روستو^۹ و مدل رشد نئوکلاسیک-ها بر اهمیت نقش سیستم بانکی و سرمایه‌گذاری چه در بخش تقاضا و چه در بخش عرضه اقتصاد تاکید خاصی دارند. تأمین مالی سرمایه‌گذاری از طریق تسهیلات اعطایی به بخش‌های مختلف اقتصادی در فرایند تولید به عنوان یک عامل مهم مطرح

^۱- Ronald McKinnon

^۲- Edward Shaw

^۳- Yulek

^۴- Kapur

^۵- Mathieson

^۶- Al-Zubi

^۷- Harrod – Domar Model

^۸- The Solow Growth Model

^۹- Walt Whitman Rostow

است. در بحث‌های توسعه اقتصادی از مهم‌ترین عواملی که برای مدرن شدن جامعه ضرورت دارد، سرمایه‌گذاری و انباشت سرمایه کافی است؛ زیرا داشتن نرخ رشد بالا از اهمیت خاصی برخوردار است و یکی از عوامل مهم در افزایش نرخ رشد اقتصادی، افزایش میزان سرمایه‌گذاری است و افزایش سرمایه‌گذاری به معنای افزایش توان اقتصادی کشور، کاهش واردات و افزایش ذخایر ارزی دولت و حرکت سریع‌تر به سوی پیشرفت اقتصادی است.

نقش مخصوص بانک‌ها به عنوان وام‌دهندگان به طبقاتی از وام‌گیرندگان بانکی موجب افزایش وام‌هایی می‌شود که مخارج سرمایه‌گذاری (احتمالاً مخارج مصرف‌کننده) را افزایش خواهند داد؛ بنابراین، اعمال سیاست‌های پولی انبساطی از طریق افزایش میزان سپرده‌های بانکی منجر به افزایش میزان منابع بانکی و به دنبال آن، افزایش میزان وام‌دهی بانک‌ها شده که این امر موجب تزریق منابع بانکی به بخش‌های مختلف اقتصادی از طریق وام و تسهیلات پرداختی می‌شود که در نهایت، افزایش رونق تولید و رشد اقتصادی را به دنبال دارد (شاهچرا و نائینی، ۱۳۹۰).

داخلی:

مرادی، اسمعیلی و احمدی (۱۳۹۷) به بررسی تأثیر رشد تسهیلات بانکی بر رشد اقتصادی و سرمایه‌گذاری در ایران پرداختند. برای این منظور از داده‌های سری زمانی مربوط به چهار بخش اقتصادی صنعت و معدن، کشاورزی، خدمات و مسکن در دوره ۱۳۹۵-۱۳۵۸ استفاده و مدل در چارچوب خودرگرسیون برداری با داده‌های تابلویی تصریح شد. نتایج نشان داد اگر یک تکانه به اندازه یک انحراف معیار در تغییرات رشد مانده تسهیلات بانکی به وقوع بپیوندد باعث افزایش رشد ارزش افزوده شده و پس از ده دوره اثر آن خنثی خواهد شد. اثر شوک تغییرات رشد مانده تسهیلات بانکی بر رشد سرمایه‌گذاری، عموماً با وقفه ظاهر شده و پس از ده دوره خنثی خواهد شد.

طاهرپور، محمدی و فردی (۱۳۹۷) نقش توزیع تسهیلات اعطایی بانک‌ها در رشد اقتصادی ایران را با استفاده از داده‌های سری زمانی ۱۳۹۴-۱۳۶۳ و روش خودهم‌بسته با وقفه توزیعی^{۱۰} بررسی کرده‌اند. نتایج نشان داد ضریب لگاریتم شاخص توسعه مالی (نسبت مانده تسهیلات کل به تولید ناخالص داخلی) در کوتاه‌مدت و بلندمدت مثبت و معنادار بوده است که نشانگر نقش مثبت توسعه مالی در رشد اقتصادی است. در طرف مقابل، ضریب لگاریتم شاخص نسبت مانده تسهیلات تولیدی به غیرتولیدی نیز در کوتاه‌مدت و بلندمدت مثبت و معنادار بوده است که نشان‌دهنده اثر مثبت تسهیلات تولیدی است. به عبارت دیگر، افزایش تسهیلات بانکی اثر مثبت بر رشد اقتصادی دارد؛ اما، هرچه گرایش این تسهیلات به سمت تسهیلات تولیدی باشد، رشد اقتصادی بیش‌تر تحت تأثیر مثبت قرار خواهد گرفت.

غفاری، سعادت‌مهر، رنجبر فلاح، و سوری (۱۳۹۲) به بررسی تأثیر افزایش نرخ سود تسهیلات بانکی بر رشد اقتصادی ایران در قالب یک الگوی تعادل عمومی پویای تصادفی نیوکینزی پرداختند. در اقتصاد ایران نرخ سود بانکی (بهره) به صورت دستوری تعیین می‌شود و با توجه به نرخ‌های بالای تورم در ایران، منجر به منفی شدن نرخ بهره حقیقی شده و سرکوب مالی انجام می‌گیرد. در این تحقیق، بر اساس دیدگاه مکینون و شاو، تأثیر افزایش نرخ سود تسهیلات بانکی بر سرمایه‌گذاری و تولید در اقتصاد ایران بررسی شده است. برای این منظور، ابتدا یک الگوی تعادل عمومی پویای تصادفی نیوکینزی^{۱۱} برای اقتصاد ایران طراحی شد. این الگو شامل چهار بخش خانوار، بنگاه، بانک‌های تجاری، دولت و بانک مرکزی است. پس از آن، افزایش نرخ سود تسهیلات بانکی به عنوان شوک وارده به مدل اعمال گردید. نتایج نشان داد، در اثر افزایش نرخ سود تسهیلات بانکی، حجم سپرده‌های بانکی افزایش می‌یابد؛ اما، سرمایه‌گذاری، تسهیلات بانکی و تولید ناخالص داخلی بدون نفت کاهش یافته و به زیر

^{۱۰}- Autoregressive Distributed Lag

^{۱۱}- Dynamic stochastic general equilibrium modeling

مقدار بلندمدت خود کشیده می‌شوند. از این‌رو، افزایش نرخ سود تسهیلات بانکی نه تنها رشد اقتصادی را افزایش نمی‌دهد؛ بلکه باعث کاهش رشد اقتصادی می‌گردد. بنابراین، فرضیه مکینون شاو در اقتصاد ایران رد می‌شود.

لزگی، فهیمه، علیرضا امینی و علی حقیقت (۱۳۸۸) اثربخشی تسهیلات اعطایی شبکه بانکی را بر رشد اقتصادی بخشهای عمده اقتصادی در استان قزوین بررسی نموده‌اند. در این تحقیق این نتیجه حاصل شد که افزایش تولید متناسب با افزایش اعطای تسهیلات سیستم بانکی نبوده است. میزان اثربخشی به کمک مدل‌های داده‌های تابلویی آزمون شد و نتیجه حاصل نشان داد که رابطه بین تولید و تسهیلات در بخش‌های کشاورزی، صنعت و معدن، ساختمان و خدمات معنی‌دار ولی بسیار ضعیف و منفی بوده که نشان دهنده وجود عوامل دیگری در افزایش ارزش افزوده بخشهای اقتصادی است.

سعیدی (۱۳۸۸) در پژوهش خود به بررسی نقش تسهیلات شبکه بانکی در رشد اقتصادی با هدف ارزیابی نقش تسهیلات شبکه بانکی بر رشد و توسعه اقتصادی استان گلستان با استفاده از تحلیل رگرسیون و مدل داده‌های پانلی پرداخته است. در این پژوهش بانک‌های فعال استان گلستان طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۷۷ بررسی شد. نتایج نشان داد تسهیلات بانکی به عنوان مکمل سرمایه تولیدکننده می‌تواند نقش مهمی در سرمایه‌گذاری و رشد تولید ایفا کند. بدین معنا، یک درصد افزایش در تسهیلات بانکی می‌تواند ارزش افزوده استان را به میزان ۰/۲۷ درصد افزایش دهد.

کمیجانی و محمودزاده (۱۳۸۷) در پژوهش خود به بررسی نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات در رشد اقتصادی ایران پرداختند. بدین منظور، سهم فاوا از رشد اقتصادی ایران با رهیافت حسابداری رشد و با استفاده از روش تصحیح خطای برداری و داده‌های سری زمانی ۱۳۸۲-۱۳۳۸ در زیربازه‌های مختلف محاسبه شده است. نتایج نشان داد سرمایه غیرفاوا نقش غالب در اقتصاد داشته و حدود ۵۰ درصد رشد اقتصادی ایران را توضیح می‌دهد. سهم اشتغال از رشد اقتصادی ۳۸-۳۰ درصد و سهم بهره‌وری کل ۱۰-۷ درصد است. کشش تولیدی فاوا معنادار و در حدود ۰/۰۷ بوده و سهم آن از رشد اقتصادی ایران حدود ۷ درصد برآورد شده است. افزون بر این، رابطه علیت از طرف موجودی سرمایه فاوا بر تولید در کوتاه‌مدت و بلندمدت برقرار بوده و بازدهی ثابت نسبت به مقیاس در اقتصاد ایران وجود دارد.

حیدری سنگلجی (۱۳۷۵) در مطالعه‌ای به بررسی اثر اعتبارات بر ارزش افزوده بخش کشاورزی طی دوره‌ی ۷۲-۱۳۴۰ پرداخته است. بدین منظور یک دستگاه معادلات هم‌زمان تدوین و ضرایب دستگاه یاد شده با استفاده از روش حداقل مربعات ۳ مرحله‌ای (SLS) برآورد شده است. نتایج نشان می‌دهد که اثر اعتبارات اعطایی بر انباشت سرمایه و ارزش افزوده مثبت بوده به طوری که یک درصد افزایش در اعتبارات باعث افزایش تولید به میزان ۰/۰۳۸ درصد می‌شود. همچنین جهت بررسی اثر تسهیلات بلندمدت (سرمایه‌ای) و کوتاه‌مدت (جاری) بانک کشاورزی بر ارزش افزوده بخش کشاورزی از روش حداقل مربعات معمولی استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که یک میلیارد ریال افزایش در اعتبارات بلندمدت منجر به افزایش ۰/۰۰۱ درصد در تولید شده و ضریب اعتبارات کوتاه‌مدت نیز معنادار نبوده است.

کشیش بانوسی (۱۳۷۸) در مطالعه خود به بررسی تأثیر اعتبارات بانکی بر سرمایه‌گذاری و تولید در اقتصاد ایران با تأکید بر بخش‌های صنعت و معدن و کشاورزی طی دوره ۶۸-۱۳۳۸ به روش ARDL پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد که ارتباط معناداری بین تغییر در مانده تسهیلات واقعی و تشکیل سرمایه ناخالص بدون نفت وجود دارد.

چیزی و زارع (۱۳۷۹) به بررسی تأثیر اعتبارات و تسهیلات اعطایی بانک‌های کشاورزی و ملی بر تولیدات محصولات کشاورزی استان مازندران، مقایسه آنها با یکدیگر و همچنین مقایسه ویژگی‌های فردی اعتبارگیرندگان در منطقه طی سال زراعی ۷۴-۱۳۷۳ پرداخته‌اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که تسهیلات اعطایی هر دو بانک، تأثیر مثبت و معناداری بر تولید کشاورزان داشته و مقایسه رگرسیون وام گیرندگان دو بانک یاد شده نیز نشان‌دهنده تأثیر اعتبارات اعطایی بر میزان تولید است که تفاوت معناداری با یکدیگر نیز نداشته‌اند.

بختیاری و پاسبان (۱۳۸۳) در مطالعه‌ای به ارزیابی اثر اعتبارات بانک کشاورزی بر اشتغال بخش کشاورزی طی دوره ۷۹-۱۳۴۹ پرداخته‌اند. نتایج برآورد با استفاده از الگوی خود رگرسیونی با وقفه‌های توزیعی گسترده (ARDL) نشان می‌دهد که اعتبارات بانک کشاورزی در کوتاه‌مدت بر اشتغال تأثیر مثبت دارد. هم‌چنین در درازمدت، رابطه ارزش افزوده و اعتبارات بانک کشاورزی با اشتغال منفی و رابطه سرمایه‌گذاری با اشتغال مثبت است.

لطفی و احمدزاده (۱۳۸۶) در مطالعه خود به بررسی تأثیر تسهیلات اعطایی از سوی بانک‌های تخصصی بر ارزش افزوده بخش کشاورزی طی سال‌های ۸۲-۱۳۷۰ پرداخته‌اند. یافته‌های حاصل از تحقیق با استفاده از روش OLS حاکی از وجود همبستگی مثبت بین تسهیلات اعطایی و ارزش افزوده بخش کشاورزی دارد. به این مفهوم که اگر میزان تسهیلات اعطایی بانک‌های تخصصی به بخش کشاورزی یک واحد افزایش یابد، مقدار ارزش افزوده این بخش به میزان ۲/۷۸ واحد افزایش خواهد داشت. طیبی و همکاران (۱۳۸۹) در مقاله خود به بررسی آثار ناشی از تخصیص تسهیلات بانکی کشور به بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات و اندازه‌گیری روند اشتغال‌زایی آنها در دوره ۸۵-۱۳۵۲ پرداخته‌اند. نتایج نشان می‌دهد که با اختصاص تسهیلات بانکی به بخش‌های صنعت و معدن، کشاورزی و خدمات، بخش کشاورزی از بالاترین میانگین سالانه شغل ایجاد شده و بخش خدمات از پایین‌ترین میانگین سالانه شغل ایجاد شده برخوردار بوده است.

بلوگیاور و گیلبرت (۱۹۹۰) با استفاده از الگوی عرضه و تقاضا، به بررسی اثر اعتبارات بر روی تولید بخش کشاورزی آمریکا پرداخته است. نتایج حاصل از برآورد الگو به روش OLS نشان می‌دهد که طی دوره مورد بررسی (۸۴-۱۹۴۰) تأثیر اعتبارات بابت مستغلات بر تولید بخش کشاورزی منفی اعتبارات اعطایی بابت غیرمستغلات، بر تولید مثبت و معنادار است. نارانجو و هال (۲۰۰۳) در مقاله‌ای به بررسی اثر دسترسی به اعتبارات بر شرکت‌های تولیدی کارستاریکا طی دوره ۱۹۸۰-۲۰۰۲ پرداخته‌اند. این تحقیق در مدل لاجیت پروبیت از متغیرهای «رابطه بلندمدت بنگاه با بانک»، «نسبت اعتبارات بانکی به کل بدهی بنگاه»، «تداوم اعتبارگیری از بانک»، «تغییرات دارایی برای پرداخت بدهی» و سایر متغیرها که رابطه بنگاه با بانک را نشان می‌دهد، استفاده کرده است. نتایج نشان می‌دهد که دسترسی به اعتبارات بر عملکرد شرکت‌های تولیدی و اشتغال آنها تأثیر مثبت دارد.

داس (۲۰۰۹) به بررسی نقش اعتبارات مستقیم و غیر مستقیم کشاورزی بر تولید کشاورزی هند طی سال‌های ۲۰۰۶-۲۰۰۱ با استفاده از تجزیه و تحلیل داده‌های پانل پویا و روش گشتاورهای تعمیم یافته [۶] پرداخته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که میزان اعتبار مستقیم کشاورزی تأثیر مثبت و از نظر آماری قابل ملاحظه‌ای در تولیدات کشاورزی داشته است. تعداد حساب‌های اعتباری غیر مستقیم کشاورزی نیز تأثیر قابل ملاحظه و مثبتی بر روی تولیدات کشاورزی، اما با وقفه یک ساله داشته است. این نتایج نشان می‌دهد که گرچه شکاف‌های متعددی در سیستم فعلی اعتباری مانند ناکافی بودن اعتبارات به کشاورزان کوچک و نهایی، اندک بودن وام‌های میان‌مدت و بلندمدت و محدود بودن سپرده‌های بانکی وجود دارد، اما اعتبارات کشاورزی هنوز هم نقش مهمی در حمایت از تولیدات کشاورزی هند دارد.

احمد (۲۰۱۱) در مطالعه خود به تجزیه و تحلیل تأثیر اعتبارات بر تولید بخش کشاورزی پاکستان طی دوره ۱۹۷۴-۲۰۰۸ پرداخته است. یافته‌های تجربی با استفاده از روش ARDL نشان می‌دهد که اعتبارات، نقش قابل توجهی در بخش کشاورزی داشته و اعتبارات همیشه برای کشاورزان نیازمند به خرید عوامل تولید مفید بوده است. او هم‌چنین نتیجه گرفته که تولید از طریق ارایه سه عامل تراکتور، چاه آب و دانه‌ها افزایش یافته (اعتبارات منبع اصلی خرید این عوامل بوده) است.

مورین و همکاران (۲۰۱۲) در مقاله‌ی خود به بررسی تأثیر دسترسی به اعتبارات بانکی بر عملکرد اقتصادی بخش‌های مهم اقتصادی کنیا با استفاده از داده‌های پانل و روش گشتاورهای تعمیم یافته طی دوره ۲۰۰۰-۲۰۱۰ پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد که اعتبارات تأثیر مثبت و قابل توجهی بر تولید ناخالص داخلی بخش‌های اقتصادی از جمله کشاورزی دارد

خارجی:

مسعود کارشناس ۱۲ در تحقیقی تابع سرمایه گذاری بخش خصوصی در ایران را برای سال های ۱۳۳۸ تا ۱۳۵۶ با استفاده از سری های زمانی سرمایه گذاری بخش خصوصی و دولتی و حجم اعتبارات بانکی برآورد نموده است. براساس نتایج برآورد، سرمایه گذاری دولتی و خصوصی مکمل یکدیگرند. همچنین حجم اعتبارات بانکی بر سرمایه گذاری خصوصی تأثیر قابل ملاحظه ای دارد.

راجان و زینگلز^{۱۳} به بررسی این فرضیه می پردازند که آیا توسعه مالی رشد اقتصادی را تسهیل می کند یا خیر؟ متغیر وابسته مدل متوسط نرخ رشد واقعی سالانه ارزش افزوده صنعت در ۴۳ کشور طی دوره ۱۹۸۰ تا ۱۹۹۰ می باشد. براساس نتایج این دو، توسعه مالی اثر قابل توجهی بر نرخ رشد اقتصادی دارد که عبارت است از کاهش هزینه تأمین مالی برای بنگاههایی که شدیداً نیازمند آن هستند. توسعه مالی نقش سودمندی در رشد بنگاههای جدید ایفا می کند و به رشد ابداعات و به طور غیر مستقیم رشد اقتصادی منجر می شود.

پاگانو و لوین^{۱۴} نقش بانکها را به عنوان مهمترین عضو سیستم مالی در رشد اقتصادی بررسی نمودند. بانکها به سه روش عمده در رشد اقتصادی تأثیرگذارند: در روش اول سیستمهای مالی کارآمد میتوانند با تخصیص بهینه پس اندازها سبب افزایش بهره وری سرمایه و در نهایت رشد اقتصادی شوند. در روش دوم سیستمهای مالی کارآمد باعث تخصیص بهینه منابع از طریق افزایش نظارت و کنترل بر وام گیرندگان می شوند. و در روش سوم سیستمهای مالی با بهبود بخشیدن به توزیع ریسک سبب افزایش نرخ پس انداز و در نتیجه استفاده منابع بدست آمده در پروژه های سودآور اقتصادی می شوند. در نتیجه توسعه بخش مالی و واسطه گری های مالی از جمله بانک ها تأثیر مثبتی بر رشد اقتصادی کشور در بلند مدت دارند. این نتیجه توسط تحقیقات لوین(۱۹۹۷) در ۴۳ کشور در سطوح شرکت ها و صنایع مختلف با روش سری زمانی تأیید شده است.

روش تحقیق

در این گزارش تحلیلی اثرات تسهیلات اعطایی تبصره ۱۸ بر متغیرهای کلان سه بخش کشاورزی، صنعت و خدمات استان خراسان جنوبی مورد سنجش قرار گرفته است. روش تحقیق بدین صورت است که ابتدا در بازه زمانی ۱۳۸۳ تا ۱۴۰۰ اثرات تسهیلات کل بر روی هریک از متغیرهای کلان بخش های اقتصادی از طریق مدل های اقتصاد سنجی برآورد شده و با توجه ضرایب بدست آمده، در ادامه به کمک مدل ARIMA به پیش بینی اثرات تسهیلات تبصره ۱۸ و اثرات تسهیلات کل در بازه زمانی ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۵ پرداخته شد. به عبارتی از آنجا که از تسهیلات تبصره ۱۸ آمار کافی برای تخمین مدل وجود ندارد؛ ابتدا از طریق بررسی اثرات تسهیلات کل بر روی متغیرهای بخش های مختلف، ضرایب را بدست آورده، و سپس با توجه به ضرایب حاصله این موضوع را تحلیل کردیم که اگر تسهیلات به همین منوال ادامه پیدا کند(بدون تسهیلات تبصره ۱۸) روند متغیرها برای ۵ سال آتی چگونه خواهد بود؟ و اگر تسهیلات تبصره ۱۸ به این تسهیلات اضافه شود، روند حرکت برای ۵ سال آتی چگونه خواهد بود؟ ابتدا مقدار کل تسهیلات و مقدار تسهیلات اعطایی تبصره ۱۸ در سه بخش کشاورزی، خدمات و صنعت از سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵ برای استان خراسان جنوبی پیش بینی گردیده است. مدل پیش بینی برای کل تسهیلات $ARIMA(2,2,1)$ ، مدل پیش بینی برای تسهیلات بخش کشاورزی $ARIMA(3,2,3)$ مدل پیش بینی برای تسهیلات بخش صنعت $ARIMA(3,2,1)$ ، مدل پیش بینی برای تسهیلات بخش خدمات $ARIMA(2,2,3)$ می باشد. سپس به

^{۱۲} - Massoud karshenas, 1990

^{۱۳} - Raghuram G. Rajan & Luigi G. Zingales, 1996

^{۱۴} - Levin & Pagano, 1997

بررسی اثرات تسهیلات بخش های اقتصادی بر روی متغیرهای کلان اقتصادی و پیش بینی این اثرات تا سال ۱۴۰۵ پرداخته شده است.

در جدول ۱ میزان تسهیلات مورد نیاز بخش های اقتصادی استان بدون تبصره ۱۸ طی سال های ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۵ پیش بینی شده است. برای سال ۱۴۰۱ کل تسهیلات مورد نیاز بخش های اقتصادی استان بدون تبصره ۱۸ به مبلغ ۲۸۰۵۱۹ میلیارد ریال پیش بینی شده است. همان طور که ملاحظه می شود کل تسهیلات مورد نیاز بخش های اقتصادی استان بدون تبصره ۱۸ برای سال ۱۴۰۲ به مبلغ ۳۶۹۵۶۸ میلیارد ریال، برای سال ۱۴۰۳ به مبلغ ۴۷۱۰۴۳ میلیارد ریال، برای سال ۱۴۰۴ به مبلغ ۵۸۳۰۱۰ میلیارد ریال و برای سال ۱۴۰۵ به مبلغ ۷۰۱۶۴۰ میلیارد ریال پیش بینی می شود.

پیش بینی میزان تسهیلات مورد نیاز بدون تبصره ۱۸ در سال ۱۴۰۱ برای بخش کشاورزی ۴۴۸۲۳ میلیارد ریال، بخش صنعت ۴۶۵۲۶ میلیارد ریال و بخش خدمات ۱۸۹۱۷۰ میلیارد ریال برآورد شده است. پیش بینی می شود برای سال ۱۴۰۵ میزان تسهیلات مورد نیاز بدون تبصره ۱۸ برای بخش کشاورزی به مبلغ ۷۴۹۴۱ میلیارد ریال، بخش صنعت به مبلغ ۷۳۹۵۶ میلیارد ریال و بخش خدمات به میزان ۵۵۲۷۴۲ میلیارد ریال افزایش یابد.

جدول ۱. پیش بینی میزان تسهیلات مورد نیاز بخش های اقتصادی استان بدون تبصره ۱۸ طی سال های ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۵

سال	پیش بینی کل تسهیلات	پیش بینی تسهیلات بخش کشاورزی	پیش بینی تسهیلات بخش صنعت	پیش بینی تسهیلات بخش خدمات
۱۴۰۱	۲۸۰۵۱۹	۴۴۸۲۳	۴۶۵۲۶	۱۸۹۱۷۰
۱۴۰۲	۳۶۹۵۶۸	۵۱۸۵۷	۵۲۷۰۴	۲۶۵۰۰۷
۱۴۰۳	۴۷۱۰۴۳	۵۹۱۹۶	۶۱۱۶۴	۳۵۰۶۸۲
۱۴۰۴	۵۸۳۰۱۰	۶۶۸۸۹	۶۸۰۹۷	۴۴۸۰۲۴
۱۴۰۵	۷۰۱۶۴۰	۷۴۹۴۱	۷۳۹۵۶	۵۵۲۷۴۲

منبع: محاسبات محقق

در جدول ۲ میزان تسهیلات مورد نیاز بخش های اقتصادی استان با تبصره ۱۸ طی سال های ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۵ پیش بینی شده است. برای سال ۱۴۰۱ کل تسهیلات مورد نیاز بخش های اقتصادی استان با تبصره ۱۸ به مبلغ ۳۲۶۲۸۵ میلیارد ریال پیش بینی شده است. همان طور که ملاحظه می شود پیش بینی کل تسهیلات مورد نیاز بخش های اقتصادی استان با تبصره ۱۸ برای سال ۱۴۰۲ به مبلغ ۴۳۵۱۲۰ میلیارد ریال، برای سال ۱۴۰۳ به مبلغ ۵۵۵۴۶۵ میلیارد ریال، برای سال ۱۴۰۴ به مبلغ ۶۹۱۶۱۶ میلیارد ریال و برای سال ۱۴۰۵ به مبلغ ۸۳۸۵۴۶ میلیارد ریال پیش بینی می شود.

پیش بینی میزان تسهیلات مورد نیاز با تبصره ۱۸ در سال ۱۴۰۱ برای بخش کشاورزی ۵۱۹۹۵ میلیارد ریال، بخش صنعت ۶۵۸۹۴ میلیارد ریال و بخش خدمات ۲۰۸۳۹۵ میلیارد ریال برآورد شده است. پیش بینی می شود برای سال ۱۴۰۵ میزان تسهیلات مورد نیاز با تبصره ۱۸ برای بخش کشاورزی به مبلغ ۸۶۹۳۲ میلیارد ریال، بخش صنعت به مبلغ ۱۴۲۶۹۵ میلیارد ریال و بخش خدمات به میزان ۶۰۸۹۱۹ میلیارد ریال افزایش یابد.

جدول ۲. پیش بینی میزان تسهیلات مورد نیاز بخش های اقتصادی استان با تبصره ۱۸ طی سال های ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۵

سال	پیش بینی کل تسهیلات	پیش بینی تسهیلات بخش کشاورزی	پیش بینی تسهیلات بخش صنعت	پیش بینی تسهیلات بخش خدمات
۱۴۰۱	۳۲۶۲۸۵	۵۱۹۹۵	۶۵۸۹۴	۲۰۸۳۹۵
۱۴۰۲	۴۳۵۱۲۰	۶۰۱۵۴	۸۳۰۲۶	۲۹۱۹۴۰
۱۴۰۳	۵۵۵۴۶۵	۶۸۶۶۸	۱۰۰۴۷۴	۳۸۶۳۲۳
۱۴۰۴	۶۹۱۶۱۶	۷۷۵۹۱	۱۲۰۴۶۸	۴۹۳۵۵۸
۱۴۰۵	۸۳۸۵۴۶	۸۶۹۳۲	۱۴۲۶۹۵	۶۰۸۹۱۹

منبع: محاسبات محقق

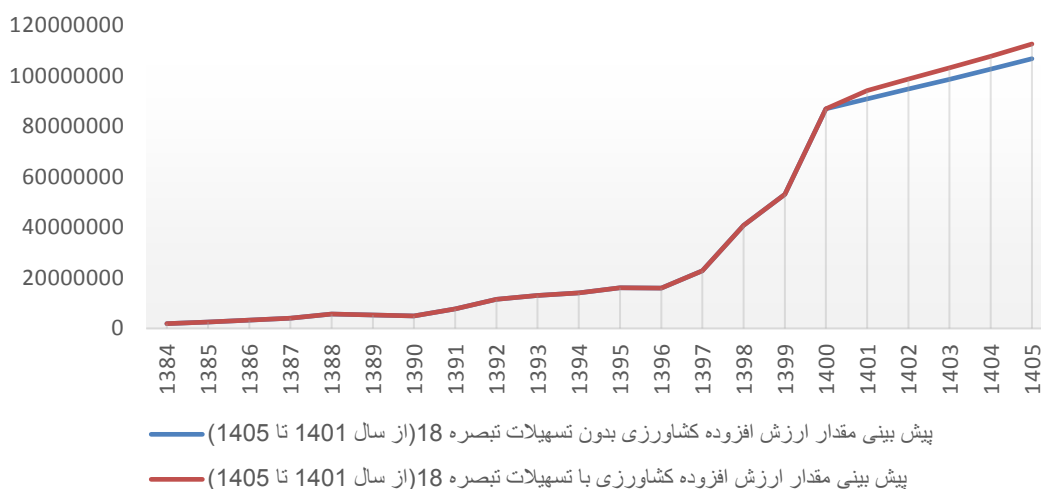
اثر تسهیلات بخش کشاورزی بر ارزش افزوده بخش کشاورزی

اثر تسهیلات اعطایی بخش کشاورزی بر ارزش افزوده بخش کشاورزی برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵ در جدول ۳ برآورد شده است. نتایج حاصل از تخمین نشان می دهد که اثر تسهیلات بخش کشاورزی بر روی ارزش افزوده این بخش مثبت و به میزان ۰.۵۴ واحد و معنادار است. در حقیقت نتایج بیانگر این است که با افزایش یک واحد تسهیلات بخش کشاورزی، ارزش افزوده این بخش به میزان ۰.۵۴ واحد زیاد خواهد شد. همچنین اثر متغیر بودجه استانی و تولید ناخالص داخلی استان معنادار و به ترتیب برابر ۰.۱۲- و ۰.۱۴ می باشد.

جدول ۳. اثر تسهیلات اعطایی بخش کشاورزی بر ارزش افزوده بخش کشاورزی برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
بودجه استان	-۰.۲۱۹۳۷	۰.۰۳۶۶۲۶	-۵.۹۸۹۳۱	۰.۰۰۰۰
تولید ناخالص داخلی استان	۰.۱۴۳۵۵۶	۰.۰۱۸۸	۷.۶۳۵۸۱۱	۰.۰۰۰۰
تسهیلات اعطایی بخش کشاورزی	۰.۵۴۴۵۸۶	۰.۱۶۲۶۲۲	۳.۳۴۸۷۷۹	۰.۰۰۴۱
عرض از مبدا	۵۳۷۴۱۴.۳	۱۷۱۷۹۷.۱	۳.۱۲۸۱۹۱	۰.۰۰۶۵

منبع: محاسبات محقق

نمودار ۱. پیش بینی مقدار ارزش افزوده بخش کشاورزی با/بدون تسهیلات اعطایی تبصره ۱۸ برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵.

منبع: محاسبات محقق

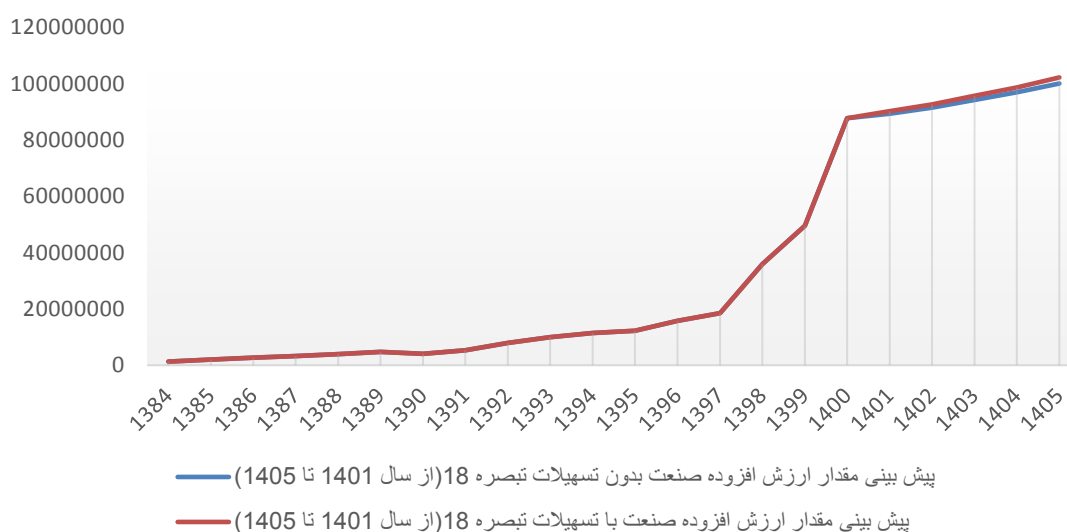
اثر تسهیلات بخش صنعت بر ارزش افزوده بخش صنعت

اثر تسهیلات اعطایی بخش صنعت بر ارزش افزوده بخش صنعت برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵ در جدول ۴ برآورد شده است. نتایج نشان می دهد که اثر تسهیلات بخش صنعت بر روی ارزش افزوده این بخش مثبت و به میزان ۰.۱۷ واحد و معنادار است. در حقیقت نتایج بیانگر این است که با افزایش یک واحد تسهیلات بخش صنعت، ارزش افزوده این بخش به میزان ۰.۱۷ واحد زیاد خواهد شد. همچنین اثر متغیر بودجه استانی و تولید ناخالص داخلی استان معنادار و به ترتیب برابر ۰.۲۹- و ۰.۲۰ می باشد. در نتیجه تسهیلات تبصره ۱۸ باعث افزایش ارزش افزوده بخش صنعت بصورت جزئی می شود.

جدول ۴. اثر تسهیلات اعطایی بخش صنعت بر ارزش افزوده بخش صنعت برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
بودجه استان	-۰.۲۹۶۸۱	۰.۰۲۲۶۴۲	-۱۳.۱۰۹	۰.۰۰۰۰
تولید ناخالص داخلی استان	۰.۲۰۱۷۲	۰.۰۰۱۴۳	۱۴۱.۰۹۷۶	۰.۰۰۰۰
تسهیلات اعطایی بخش صنعت	۰.۱۷۵۱۲	۰.۰۱۰۸۴	-۶.۹۲۹۸۳	۰.۰۰۰۰
عرض از مبدا	۱۷۴۷۸۱.۱	۹۸۲۸۶.۱۷	۱.۷۷۸۲۸۸	۰.۰۹۴۴

منبع: محاسبات محقق

نمودار ۲. پیش بینی مقدار ارزش افزوده بخش صنعت با/بدون تسهیلات اعطایی تبصره ۱۸ برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵.

منبع: محاسبات محقق

اثر تسهیلات بخش خدمات بر ارزش افزوده بخش خدمات

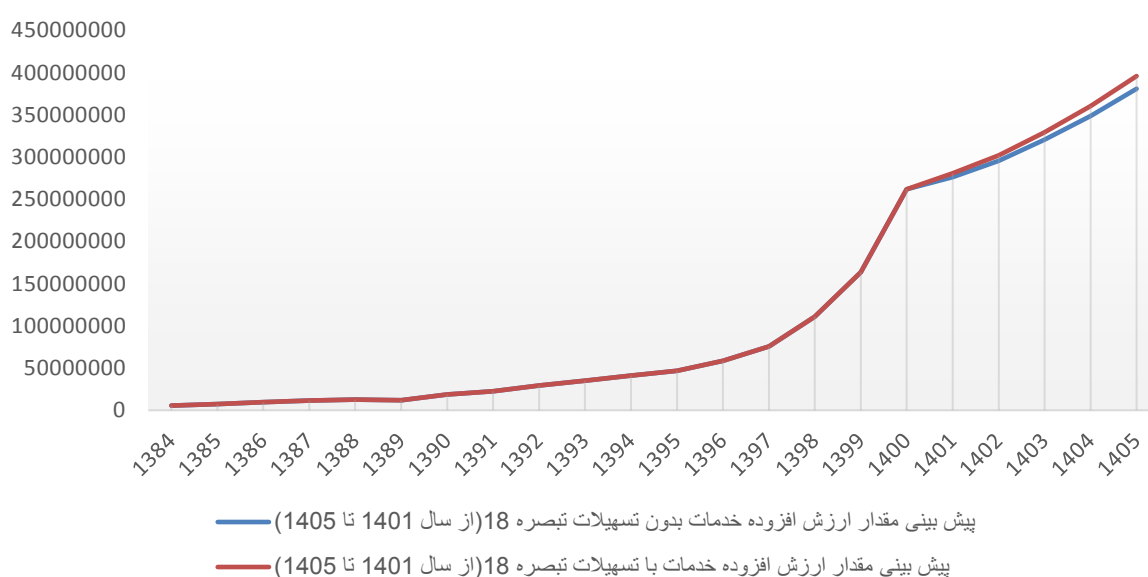
اثر تسهیلات اعطایی بخش خدمات بر ارزش افزوده بخش خدمات برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵ در جدول ۵ برآورد شده است. نتایج بیانگر آن است که اثر تسهیلات بخش خدمات بر روی ارزش افزوده این بخش مثبت و به میزان ۰.۳۲ واحد و معنادار در سطح ۹۵٪ است. عبارتی نتایج بیانگر این است که با افزایش یک واحد تسهیلات بخش خدمات، ارزش افزوده این بخش به

میزان ۰.۳۲ واحد افزایش می یابد. همچنین اثر متغیر بودجه استانی و تولید ناخالص داخلی استان معنادار و به ترتیب برابر ۱.۰۱ و ۰.۴۹ واحد می باشد. در نتیجه تسهیلات تبصره ۱۸ باعث افزایش ارزش افزوده بخش صنعت بصورت جزئی می شود.

جدول ۵. اثر تسهیلات اعطایی بخش خدمات بر ارزش افزوده بخش خدمات برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
بودجه استان	۱.۰۱۷۹۳۵	۰.۱۵۷۵۳۹	۶.۴۶۱۴۸۷	۰.۰۰۰۰
تولید ناخالص داخلی استان	۰.۴۹۲۱۴۷	۰.۰۵۲۲۸۹	۹.۴۱۱۹۸۳	۰.۰۰۰۰
تسهیلات اعطایی بخش خدمات	۰.۳۲۹۹۸۴	۰.۱۵۴۲۲۱	۲.۱۳۹۶۷۹	۰.۰۴۸۱
عرض از مبدا	۱۱۵۹۹.۱۱	۴۷۵۴۷۶.۳	۰.۰۲۴۳۹۵	۰.۹۸۰۸

منبع: محاسبات محقق

نمودار ۳. پیش بینی مقدار ارزش افزوده بخش خدمات با/بدون تسهیلات اعطایی تبصره ۱۸ برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵.

منبع: محاسبات محقق

تغییرات ارزش افزوده سه بخش اقتصادی با یکدیگر در نتیجه اعطای تسهیلات تبصره ۱۸ قانون بودجه در جدول ۶ تغییرات ارزش افزوده سه بخش اقتصادی با یکدیگر در نتیجه اعطای تسهیلات تبصره ۱۸ قانون بودجه نشان داده شده است. تاثیر اعطای تسهیلات بر روی ارزش افزوده هر سه بخش کشاورزی، صنعت و خدمات، مثبت است. افزایش در ارزش افزوده در نتیجه اعطای تسهیلات تبصره ۱۸ (تغییرات ارزش افزوده قبل و بعد اعطای تسهیلات تبصره ۱۸) برای بخش کشاورزی با میانگین ۱.۱۲ درصد، بیشترین و سپس برای بخش خدمات ۰.۸۳ درصد و در نهایت برای بخش صنعت ۰.۴۳ درصد کمترین تاثیر را خواهد داشت.

جدول ۶. تغییرات ارزش افزوده سه بخش اقتصادی با یکدیگر در نتیجه اعطای تسهیلات تبصره ۱۸ قانون بودجه

سال	میزان(درصد) رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی در نتیجه اعطای تسهیلات تبصره ۱۸(از سال ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۵)	میزان(درصد) رشد ارزش افزوده بخش صنعت در نتیجه اعطای تسهیلات تبصره ۱۸(از سال ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۵)	میزان(درصد) رشد ارزش افزوده بخش خدمات در نتیجه اعطای تسهیلات تبصره ۱۸(از سال ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۵)
۱۴۰۱	۳.۷۷۹۱۵۱	۱.۰۵۹۷۵۷	۱.۶۷۵۳۹۴
۱۴۰۲	۰.۵۰۸۱۹۳	۰.۲۵۰۸۶۲	۰.۵۸۸۲۶۳
۱۴۰۳	۰.۴۶۰۹۱۱	۰.۲۹۳۲۱۲	۰.۶۶۴۳۵
۱۴۰۴	۰.۴۴۲۳۹۹	۰.۲۸۰۹۸۲	۰.۶۳۴۰۸۵
۱۴۰۵	۰.۴۲۶۴۴۸	۰.۳۰۳۱۸۴	۰.۶۰۴۸۹۸
میانگین	۱.۱۲۳۴۲	۰.۴۳۷۵۹۹	۰.۸۳۳۳۹۸

منبع: محاسبات محقق

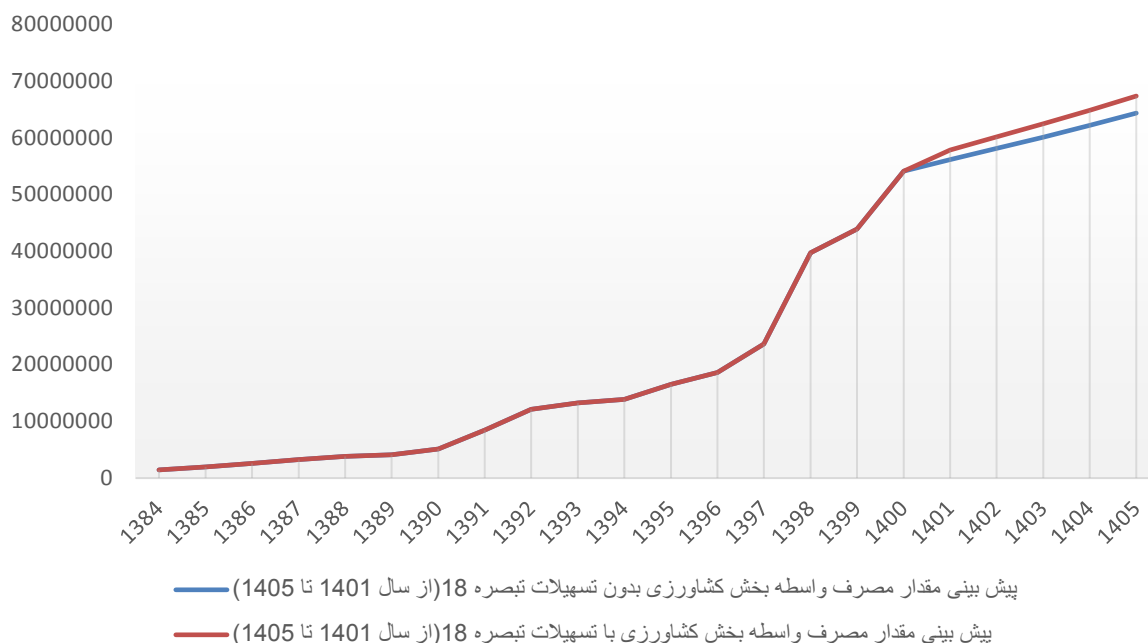
اثر تسهیلات بخش کشاورزی بر مصرف واسطه بخش کشاورزی

اثر تسهیلات بخش کشاورزی بر مصرف واسطه بخش کشاورزی در جدول ۷ تخمین زده شده است. نتایج نشان می دهد که اثر تسهیلات بخش کشاورزی بر روی مصرف واسطه این بخش مثبت و به میزان ۰.۲۸ واحد و نامعنا است. عبارتی نتایج بیانگر این است که با افزایش یک واحد تسهیلات بخش کشاورزی، مصرف واسطه این بخش به میزان ۰.۲۸ واحد افزایش می یابد. عبارتی دیگر کالاها و خدمات مصرف شده در جریان تولید در بخش کشاورزی افزایش و منجر به رشد بیشتر مصرف واسطه این بخش خواهد شد. همچنین اثر متغیر بودجه استانی بر روی این متغیر نامعنا و تولید ناخالص داخلی استان معنادار و بسیار ناچیز می باشد.

جدول ۷. اثر تسهیلات اعطایی بخش کشاورزی بر مصرف واسطه بخش کشاورزی برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
بودجه استان	-۲.۱۳E-۰۱	۲.۰۱E-۰۱	-۱.۰۵۸۲۳	۰.۳۰۶۷
تولید ناخالص داخلی استان	۱.۸۷E-۰۱	۲.۹۳E-۰۲	۶.۳۸۳۸۹۳	۰.۰۰۰۰
تسهیلات اعطایی بخش کشاورزی	۰.۲۸۱۱۲۷	۲.۳۶E-۰۱	۱.۱۹۳۲۷۹	۰.۲۵۱۳
عرض از مبدا	-۳۳۱۹۳.۶	۲۹۰۸۳۸.۸	-۰.۱۱۴۱۳	۰.۹۱۰۶

منبع: محاسبات محقق

نمودار ۴. پیش بینی مقدار مصرف واسطه بخش کشاورزی با/بدون تسهیلات اعطایی تبصره ۱۸ برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵.

منبع: محاسبات محقق

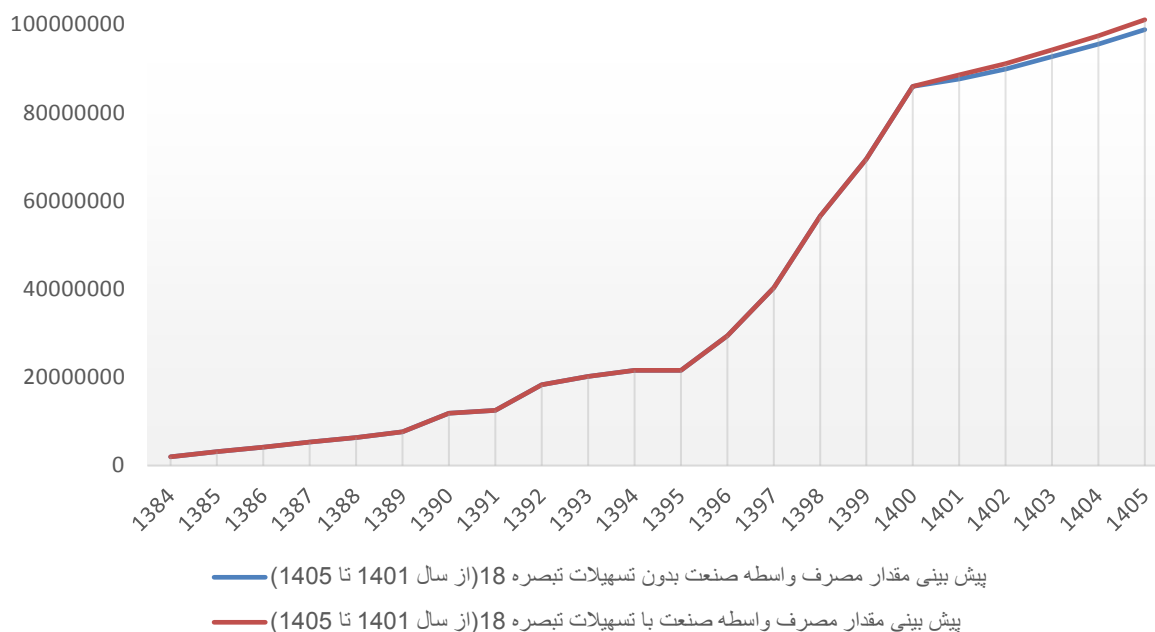
اثر تسهیلات بخش صنعت بر مصرف واسطه بخش صنعت

در جدول ۸ اثر تسهیلات اعطایی بخش صنعت بر مصرف واسطه بخش صنعت برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵ برآورد شده است. نتایج بیانگر آن است که اثر تسهیلات بخش صنعت بر روی مصرف واسطه این بخش مثبت و به میزان ۰.۱۸ واحد و معنادار است. به عبارتی نتایج بیانگر این است که با افزایش یک واحد تسهیلات بخش صنعت، مصرف واسطه این بخش به میزان ۰.۱۸ واحد افزایش می یابد. به عبارتی دیگر کالاها و خدمات مصرف شده در جریان تولید در بخش صنعت افزایش و منجر به رشد بیشتر مصرف واسطه این بخش خواهد شد. همچنین اثر متغیر بودجه استانی بر روی این متغیر نامعنا و میزان ناچیز و تولید ناخالص داخلی استان معنادار و ۰.۱۸ می باشد.

جدول ۸. اثر تسهیلات اعطایی بخش صنعت بر مصرف واسطه بخش صنعت برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵

Prob.	t-Statistic	Std. Error	Coefficient	Variabl
۰.۱۰۱۹	۱.۷۴۲۴۸۹	۳.۸۸E-۰۱	۶.۷۶E-۰۱	بودجه استان
۰.۰۰۰۰	۱۵.۰۶۵۴۳	۱.۷۲E-۰۲	۰.۱۸۲۰۰۱	تولید ناخالص داخلی استان
۰.۰۳۹۲	۲.۲۵۹۲۳۳	۸.۰۶E-۰۲	۱.۸۲E-۰۱	تسهیلات اعطایی بخش صنعت
۰.۱۹۶۳	-۱.۳۵۲۴۸	۵۳۸۶۷۷.۴	-۷۲۸۵۵۲	عرض از مبدا

منبع: محاسبات محقق

نمودار ۵. پیش بینی مقدار مصرف واسطه بخش صنعت با/بدون تسهیلات اعطایی تبصره ۱۸ برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵.

منبع: محاسبات محقق

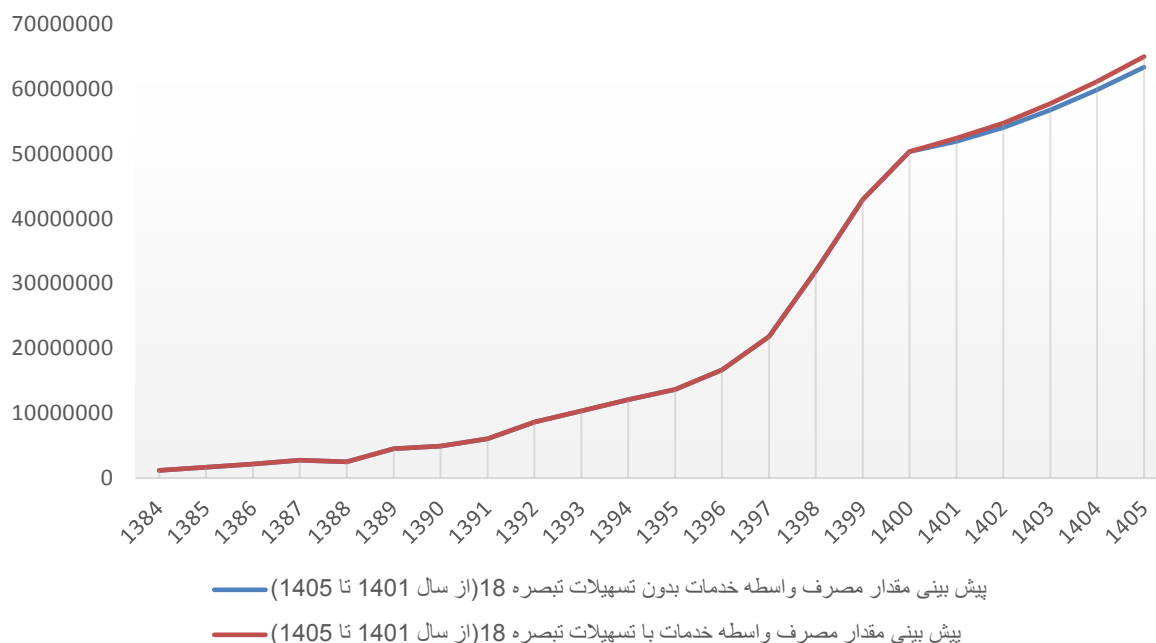
اثر تسهیلات بخش خدمات بر روی مصرف واسطه بخش خدمات

اثر تسهیلات بخش خدمات بر روی مصرف واسطه بخش خدمات در جدول ۹ تخمین زده شده است. نتایج حاصل از تخمین نشان می دهد که اثر تسهیلات بخش خدمات بر روی مصرف واسطه این بخش منفی و به میزان ۰.۰۳- واحد و معنادار است. عبارتی نتایج بیانگر این است که با افزایش یک واحد تسهیلات بخش خدمات، مصرف واسطه این بخش به میزان ۰.۰۳ واحد کاهش می یابد. همچنین اثر متغیر بودجه استانی و تولید ناخالص داخلی استان بر روی این متغیر معنادار و به ترتیب برابر ۰.۴۴ و ۰.۱۷ می باشد.

جدول ۹. اثر تسهیلات اعطایی بخش خدمات بر مصرف واسطه بخش خدمات برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
بودجه استان	۰.۴۴۹۵	۰.۲۲۶E-۰۲	۱۹.۸۵۲	۰.۰۰۰۰
تولید ناخالص داخلی استان	۰.۱۷۲۶	۰.۳۰۷E-۰۳	۴۲.۳۹۴۷۴	۰.۰۰۰۰
تسهیلات اعطایی بخش خدمات	-۰.۰۳۴۳	۰.۱۴۹E-۰۲	-۲.۳۰۳۳۷	۰.۰۳۶۰
عرض از مبدا	-۶۴۴۷۱۰.۰	۲۰۳۸۶.۳۷	-۳۱.۶۲۴۶	۰.۰۰۰۰

منبع: محاسبات محقق

نمودار ۶. پیش بینی مقدار مصرف واسطه بخش خدمات با/بدون تسهیلات اعطایی تبصره ۱۸ برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵.

منبع: محاسبات محقق

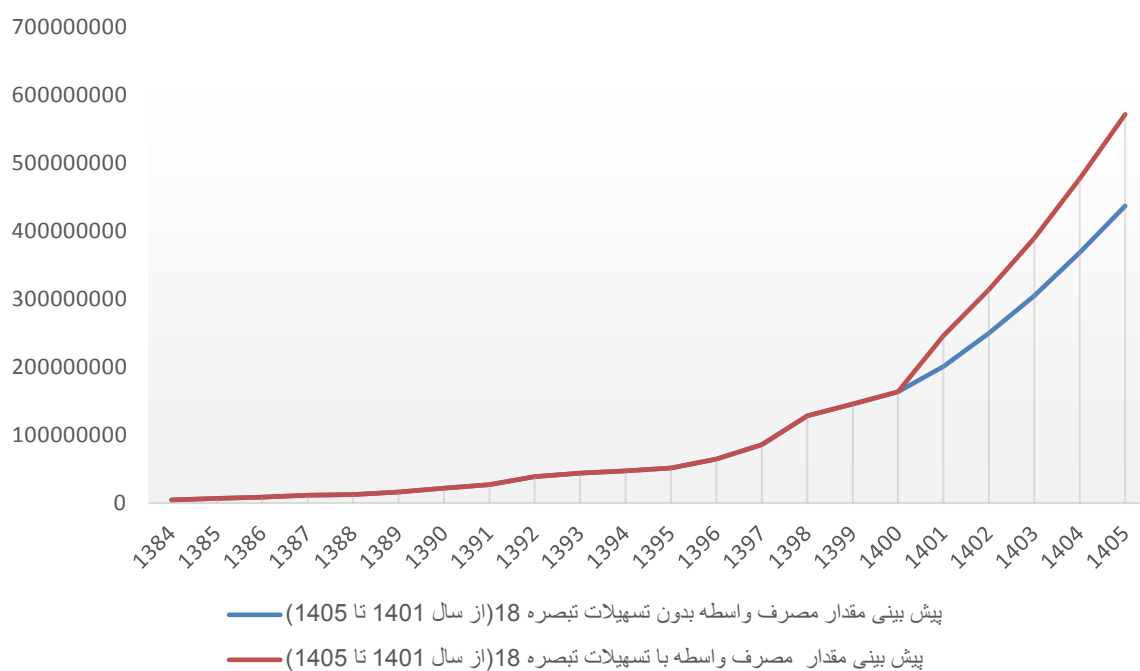
اثر کل تسهیلات بر روی کل مصرف واسطه

در جدول ۱۰ اثر کل تسهیلات بر روی کل مصرف واسطه برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵ نشان داده شده است. نتایج بیانگر آن است که اثر کل تسهیلات بر روی مصرف واسطه کل مثبت به میزان ۰.۵۲ واحد و معنادار است. به عبارتی نتایج بیانگر این است که با افزایش یک واحد تسهیلات، مصرف واسطه این بخش به میزان ۰.۵۲ واحد افزایش می یابد. به عبارتی دیگر کالاهای و خدمات مصرف شده در جریان تولید افزایش و منجر به رشد بیشتر ارزش افزوده کل استان خواهد شد. همچنین اثر متغیر بودجه استانی و تولید ناخالص داخلی استان بر روی این متغیر معنادار و به ترتیب برابر ۰.۱۷- و ۰.۴۱ می باشد.

جدول ۱۰. اثر کل تسهیلات بر روی کل مصرف واسطه برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
بودجه استان	-۰.۱۷۶۹	۶.۹۷E-۰۲	-۲.۵۳۹۶۴	۰.۰۲۲۷
تولید ناخالص داخلی استان	۰.۴۱۲۸	۱.۹۲E-۰۲	۲۱.۴۶۱۱۵	۰.۰۰۰۰
کل تسهیلات اعطایی	۰.۵۲۷۱	۳.۷۸E-۰۲	۱۳.۹۴۲۱۹	۰.۰۰۰۰
عرض از مبدا	-۱۹۴۳۱۸.۱۰۰۰	۳۶۰۸۷۲	-۰.۵۳۸۴۷	۰.۵۹۸۲

منبع: محاسبات محقق

نمودار ۷. پیش بینی مقدار مصرف واسطه با/بدون تسهیلات اعطایی تبصره ۱۸ برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵.

منبع: محاسبات محقق

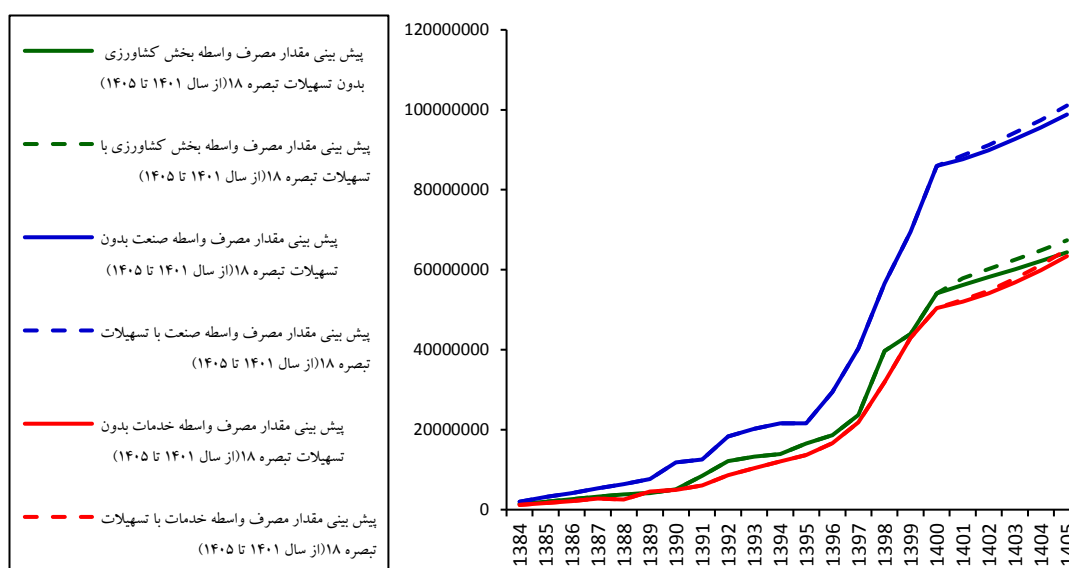
تغییرات مصرف واسطه سه بخش اقتصادی با یکدیگر در نتیجه اعطای تسهیلات تبصره ۱۸

همان طور که از جدول ۱۱ مشخص است؛ تاثیر اعطای تسهیلات بر روی مصرف واسطه هر سه بخش مثبت است. افزایش در مصرف واسطه در نتیجه اعطای تسهیلات تبصره ۱۸ (تغییرات ارزش افزوده قبل و بعد اعطای تسهیلات تبصره ۱۸) برای بخش کشاورزی با میانگین ۰.۹۵ درصد بیشترین و سپس برای بخش خدمات ۰.۵۳ درصد و در نهایت برای بخش صنعت ۰.۴۶ درصد کمترین اثر را خواهد داشت.

جدول ۱۱. تغییرات مصرف واسطه سه بخش اقتصادی با یکدیگر در نتیجه اعطای تسهیلات تبصره ۱۸ برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵

سال	میزان (درصد) رشد مصرف واسطه بخش کشاورزی در نتیجه اعطای تسهیلات تبصره ۱۸ (از سال ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۵)	میزان (درصد) رشد مصرف واسطه بخش صنعت در نتیجه اعطای تسهیلات تبصره ۱۸ (از سال ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۵)	میزان (درصد) رشد مصرف واسطه بخش خدمات در نتیجه اعطای تسهیلات تبصره ۱۸ (از سال ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۵)
۱۴۰۱	۳.۱۳۶۴۲۳	۱.۱۲۳۷۴۹	۰.۹۴۹۷۹۴
۱۴۰۲	۰.۴۴۷۸۰۲	۰.۲۶۳۹۷۶	۰.۳۷۰۲۲۶
۱۴۰۳	۰.۴۱۱۸۴۶	۰.۳۰۷۶۲۹	۰.۴۴۲۸۱۱
۱۴۰۴	۰.۴۰۰۳۸۳	۰.۲۹۳۷۸۷	۰.۴۵۱۴۲۵
۱۴۰۵	۰.۳۹۰۷۳۵	۰.۳۱۵۹۶۱	۰.۴۵۹۴۶۳
میانگین	۰.۹۵۷۴۳۸	۰.۴۶۱۰۲	۰.۵۳۴۷۴۴

منبع: محاسبات محقق

نمودار ۸. پیش بینی مقدار مصرف واسطه بخش های اقتصادی با/بدون تسهیلات اعطایی تبصره ۱۸ برای سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵.
منبع: محاسبات محقق

اثر کل تسهیلات بر روی درآمدهای مالیاتی

اثر کل تسهیلات بر روی درآمدهای مالیاتی سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵ در جدول ۱۲ نشان داده شده است. نتایج حاصل از تخمین نشان می دهد که اثر کل تسهیلات بر روی درآمد مالیاتی مثبت و به میزان ۰.۰۶ واحد و معنادار است. عبارتی نتایج بیانگر این است که با افزایش یک واحد تسهیلات، درآمد مالیاتی این بخش به میزان ۰.۵۲ واحد افزایش می یابد. از آنجا که تسهیلات تبصره ۱۸ منتج به افزایش ارزش افزوده و تولید می گردد؛ این موضوع باعث خواهد شد با افزایش تولید مقدار درآمد تولیدکننده و مصرف کننده نیز افزایش و به تبع آن درآمدهای مالیاتی نیز زیاد شود. همچنین اثر متغیر بودجه استانی و تولید ناخالص داخلی استان بر روی این متغیر و به ترتیب معنادار و برابر ۰.۰۱ و نامعنا و برابر ۰.۰۱- می باشد.

جدول ۱۲. اثر کل تسهیلات بر روی درآمدهای مالیاتی سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵

Prob.	t-Statistic	Std. Error	Coefficient	Variable
۰.۰۱۰۳	۲.۸۸۳۴۴۹	۲.۴۹E-۰۲	۰.۰۷۱۶۷۱۰	بودجه استان
۰.۱۴۰۱	-۱.۵۴۷۸	۱.۲۵E-۰۲	-۰.۰۱۹۴۲۰۰	تولید ناخالص داخلی استان
۰.۰۱۵۴	۲.۶۹۲۴۰۳	۲.۳۲E-۰۲	۰.۰۶۲۵۷۷۰	کل تسهیلات اعطایی
۰.۶۸۵۸	۰.۴۱۱۵۶۳	۲۳۸.۰۷۸.۷	۹۷۹۸۴.۳۲۰	عرض از مبدا

منبع: محاسبات محقق

اثر تسهیلات بخش کشاورزی بر روی تورم بخش کشاورزی

در جدول ۱۳ اثر تسهیلات بخش کشاورزی بر روی تورم بخش کشاورزی سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵ نشان داده شده است. با توجه به نتایج، همان طور که انتظار می رود تورم در ایران تحت تاثیر عوامل بسیار زیادی مانند تحریم، نوسانات نرخ ارز، انتظارات تورمی، درآمدهای نفتی، دخالت های دولت در تنظیم قیمت، بی انضباطی دولت در تامین مالی بودجه و غیره است. لذا نامعنا و

جزئی بودن اثر تسهیلات اعطایی بر تورم دور از انتظار نیست. با توجه به نتایج اثر تسهیلات بخش کشاورزی بر روی تورم این بخش نامعنا و ناچیز است. این شرایط برای دو متغیر متغیر بودجه استانی و تولید ناخالص داخلی استان نیز برقرار است.

جدول ۱۳. اثر تسهیلات بخش کشاورزی بر روی تورم بخش کشاورزی سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
بودجه استان	۰.۰۰۰۰۰۱۵	۱.۵۲E-۰۶	۰.۹۷۲۲۶۸	۰.۳۴۵۴
تولید ناخالص داخلی استان	-۰.۰۰۰۰۰۰۵	۴.۲۹E-۰۷	-۱.۱۹۱۴۴	۰.۲۵۰۹
تسهیلات اعطایی بخش کشاورزی	۰.۰۰۰۰۰۰۵۲	۳.۸۷E-۰۶	۱.۳۳۷۵۴	۰.۱۹۹۷
عرض از مبدا	۱۱.۶۷۳۲۶۰۰	۲.۸۰۱۰۳۷	۴.۱۶۷۴۷۹	۰.۰۰۰۷

منبع: محاسبات محقق

اثر تسهیلات بخش صنعت بر روی تورم بخش صنعت

در جدول ۱۴ اثر تسهیلات بخش صنعت بر روی تورم بخش صنعت سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵ نشان داده شده است. با توجه به نتایج، همان طور که انتظار می روبا توجه به نتایج، همانطور که انتظار می رود تورم در ایران تحت تاثیر عوامل بسیار زیادی مانند تحریم، نوسانات نرخ ارز، انتظارات تورمی، درآمدهای نفتی، دخالت‌های دولت در تنظیم قیمت، بی انضباطی دولت در تامین مالی بودجه و غیره است. لذا نامعنا و جزئی بودن اثر تسهیلات اعطایی بر تورم دور از انتظار نیست. با توجه به نتایج اثر تسهیلات بخش صنعت بر روی تورم این بخش نامعنا و ناچیز است. این شرایط برای دو متغیر متغیر بودجه استانی و تولید ناخالص داخلی استان نیز برقرار است.

جدول ۱۴. اثر تسهیلات بخش صنعت بر روی تورم بخش صنعت سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
بودجه استان	۰.۰۰۰۰۰۰۶	۲.۶۱E-۰۶	۰.۲۳۲۶۲۴	۰.۸۱۹۰
تولید ناخالص داخلی استان	۰.۰۰۰۰۰۰۲	۲.۰۹E-۰۷	۰.۸۲۷۹۲۹	۰.۴۱۹۹
تسهیلات اعطایی بخش صنعت	-۰.۰۰۰۰۰۰۲	۱.۶۸E-۰۶	-۰.۱۴۳۶۳	۰.۸۸۷۶
عرض از مبدا	۱۳.۶۸۵۹۰۰۰	۳.۳۵۶۲۲۱	۴.۰۷۷۷۷۱	۰.۰۰۰۹

منبع: محاسبات محقق

اثر تسهیلات بخش خدمات بر روی تورم بخش خدمات

در جدول ۱۵ اثر تسهیلات بخش خدمات بر روی تورم بخش خدمات سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵ نشان داده شده است همانطور که انتظار می رود تورم در ایران تحت تاثیر عوامل بسیار زیادی مانند تحریم، نوسانات نرخ ارز، انتظارات تورمی، درآمدهای نفتی، دخالت‌های دولت در تنظیم قیمت، بی انضباطی دولت در تامین مالی بودجه و غیره است. لذا نامعنا و جزئی بودن اثر تسهیلات اعطایی بر تورم دور از انتظار نیست. با توجه به نتایج اثر تسهیلات بخش خدمات بر روی تورم این بخش نامعنا و ناچیز است. این شرایط برای دو متغیر متغیر بودجه استانی و تولید ناخالص داخلی استان نیز برقرار است.

جدول ۱۵. اثر تسهیلات بخش خدمات بر روی تورم بخش خدمات سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
بودجه استان	-۰.۰۰۰۰۰۰۰۶	۱.۵۳E-۰۷	-۳.۹۵۲۱۷	۰.۰۰۱۱
تولید ناخالص داخلی استان	۰.۰۰۰۰۰۰۰۱	۲.۲۹E-۰۸	۴.۰۵۵۲۷۱	۰.۰۰۰۹
تسهیلات اعطایی بخش خدمات	۰.۰۰۰۰۰۰۰۰	۷.۶۹E-۰۸	۰.۶۴۹۵۶۵	۰.۵۲۵۲
عرض از مبدا	۱۲.۹۵۷۸۴۰۰	۱.۰۷۵۰۹۵	۱۲.۰۵۲۷۴	۰.۰۰۰۰

منبع: محاسبات محقق

اثر کل تسهیلات بر روی تورم

اثر کل تسهیلات بر تورم طی سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵ در جدول ۱۶ نشان داده شده است. با توجه به نتایج، همانطور که انتظار می رود تورم در ایران تحت تاثیر عوامل بسیار زیادی مانند تحریم، نوسانات نرخ ارز، انتظارات تورمی، درآمدهای نفتی، دخالت‌های دولت در تنظیم قیمت، بی انضباطی دولت در تامین مالی بودجه و غیره است. لذا نامعنا و جزئی بودن اثر تسهیلات اعطایی بر تورم دور از انتظار نیست. با توجه به نتایج اثر تسهیلات بر روی تورم نامعنا و ناچیز است. این شرایط برای دو متغیر متغیر بودجه استانی و تولید ناخالص داخلی استان نیز برقرار است.

جدول ۱۶. اثر کل تسهیلات بر تورم طی سال ۱۴۰۱ الی ۱۴۰۵

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
بودجه استان	۰.۰۰۰۰۰۰۰۱	۸.۵۲E-۰۷	۰.۰۷۸۶۱۹	۰.۹۳۸۳
تولید ناخالص داخلی استان	-۰.۰۰۰۰۰۰۰۳	۲.۴۶E-۰۷	-۱.۰۳۴۵۴	۰.۳۱۵۴
کل تسهیلات اعطایی	۰.۰۰۰۰۰۰۰۶	۴.۵۶E-۰۷	۱.۴۲۳۲۳۵	۰.۱۷۲۸
عرض از مبدا	۱۳.۱۵۲۱۳۰۰	۲.۴۹۸۲۰۱	۵.۲۶۴۶۴۱	۰.۰۰۰۱

منبع: محاسبات محقق

جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

در این گزارش تحلیلی اثرات تسهیلات اعطایی تبصره ۱۸ بر متغیرهای کلان سه بخش کشاورزی، صنعت و خدمات استان خراسان جنوبی مورد سنجش قرار گرفته است. تاثیر اعطای تسهیلات بر روی ارزش افزوده هر سه بخش کشاورزی، صنعت و خدمات مثبت است. افزایش در ارزش افزوده در نتیجه اعطای تسهیلات تبصره ۱۸ برای بخش کشاورزی با میانگین ۱.۱۲ درصد، بیشترین و سپس برای بخش خدمات ۰.۸۳ درصد و در نهایت برای بخش صنعت ۰.۴۳ درصد، کمترین تاثیر را خواهد داشت. همچنین تاثیر اعطای تسهیلات بر روی مصرف واسطه هر سه بخش مثبت است. افزایش در مصرف واسطه در نتیجه اعطای تسهیلات تبصره ۱۸ برای بخش کشاورزی با میانگین ۰.۹۵ درصد بیشترین و سپس برای بخش خدمات ۰.۵۳ درصد و در نهایت برای بخش صنعت ۰.۴۶ درصد کمترین تاثیر را خواهد گذاشت. همچنین اثر کل تسهیلات بر روی درآمد مالیاتی مثبت و به میزان ۰.۰۶ واحد و معنادار است. به عبارتی نتایج بیانگر این است که با افزایش یک واحد تسهیلات، درآمد مالیاتی این بخش به میزان ۰.۵۲ واحد افزایش می یابد.

همچنین پیشنهادات به شرح زیر جهت اثر بخشی تسهیلات به بخش های اقتصادی ارائه می شود.

- ضعف شکل گیری صنایع پسین و پیشین کشاورزی باعث شده توان تولیدی استان پایین تر از میانگین کشوری باشد می توان با هدایت تسهیلات تبصره ۱۸ و ۱۶ قانون بودجه به سمت سرمایه گذاری در بخش صنایع تبدیلی و تکمیلی و فرآوری بخش کشاورزی و حوزه صنایع معدن ارزش افزوده اقتصادی بیشتری ایجاد نمود؛
- استفاده از روش تامین مالی زنجیره تامین جهت تخصیص منابع مالی و بهینه سازی جریان های مالی در زنجیره تامین بنگاه های اقتصادی؛
- تسهیل شرایط بهرمندی بنگاه های اقتصادی استان از تسهیلات تبصره ۱۸ قانون بودجه با رفع محدودیت های سیاست های سیاست های وزارت جهاد کشاورزی بویژه صدور مجوز در بخش طیور در سال ۱۴۰۱ و تهیه صورت های مالی حساب رسی شده، بدهی معوق بانکی، چک برگشتی و بدهی مالیاتی و ... ؛
- افزایش رقم تسهیلات نیازمند صورت های مالی حسابرسی شده، از ۵۰ میلیارد به ۸۰ میلیارد ریال به منظور تسریع در روند رسیدگی به تسهیلات درخواستی اشخاص حقوقی
- به منظور تسهیل در روند بررسی طرح های ایجاد و توسعه ای، رقم مورد بررسی بانک ها از ۱۰ میلیارد ریال به ۲۰ میلیارد ریال افزایش یابد (به عبارت دیگر تسهیلات پرداختی در قالب طرح های توسعه و ایجاد تا سقف ۲۰ میلیارد ریال معاف از طرح نویسی باشد و پرداخت تسهیلات از طریق اعتبار سنجی توسط بانک ها انجام شود.
- برنامه ریزی جهت استفاده از منابع بانک های خصوصی و مؤسسات اعتباری استان جهت سرمایه گذاری های ایجاد و توسعه ای طرح های سرمایه گذاری در بخش های اقتصادی؛
- تدوین بسته تشویقی و حمایتی ویژه مناطق کمتر توسعه یافته و کم برخوردار با لحاظ مشوق هایی چون کاهش دادن نرخ سود تسهیلات بانکی در قراردادهای عاملیت و افزایش یارانه سود تسهیلات طرحها از محل کمکهای فنی و اعتباری؛

منابع و مأخذ

- قلیچ، وهاب (۱۳۹۹). ملاحظات بر اصلاح ساختار تسهیلات بانکی
- مرادی، ابراهیم، سید مرتضی غفاری اسمعیلی، آرش احمدی (۱۳۹۷). تأثیر رشد تسهیلات بانکی بر رشد اقتصادی و سرمایه گذاری در ایران، فصلنامه پژوهش های پولی- بانکی، ۱۱(۳۵)، صص ۱-۲۴
- طاهرپور، جواد، محمدی، تیمور، فردی، رضا (۱۳۹۷). نقش توزیع تسهیلات اعطایی بانک ها در رشد اقتصادی ایران ، پژوهش نامه اقتصادی، ۱۸(۶۹)، صص ۱۳۳-۱۶۲
- نوری زاده، مرضیه و عسگری، علی و نظریان، رافیک (۱۳۹۲). تأثیر خالص مانده تسهیلات اعطایی بانک ها بر ارزش افزوده بخش های اقتصادی، بیست و سومین همایش سالانه سیاست های پولی و ارزی، تهران.
- شجاعت وکیل کندی، فرامرز، زنوزی، جمال الدین (۱۳۹۲). بررسی تاثیر حجم تسهیلات بانکی بر روی رشد ارزش افزوده بخش های مختلف اقتصادی (کشاورزی، معدن، بازرگانی، مسکن) پایان نامه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، دانشگاه ارومیه، دانشکده اقتصاد ۱۳۹۲
- غفاری، هادی، سعادت مهر، مسعود، رنجبر فلاح، محمد رضا، سوری، علی (۱۳۹۲). بررسی تاثیر افزایش نرخ سود تسهیلات بانکی بر رشد اقتصادی ایران در قالب یک الگوی تعادل عمومی پویای تصادفی نیوکینزی، فصلنامه اقتصاد مقداری، ۱۰(۱)، صص ۱-۳۱

- سیفی‌پور، رویا (۱۳۹۰). بررسی تجربی اثر آزادسازی مالی بر رشد گروهی از کشورهای در حال توسعه و توسعه‌یافته (با تاکید بر ایران)، فصلنامه اقتصاد مالی، ۵ (۱۴)، صص ۳۵-۵۲
- شاهچرا، مهشید، میرهاشمی نائینی، سیمین (۱۳۹۰). تحلیل تأثیرات شوک سیاست پولی بر تسهیلات شبکه بانکی ایران (۱۳۸۰-۱۳۸۸)، فصلنامه تحقیقات توسعه اقتصادی، ۱ (۴)، صص ۹۱-۱۱۸
- لزگی، فهیمه، امینی، علیرضا، حقیقت، علی (۱۳۸۸). بررسی و تحلیل میزان اثربخشی تسهیلات اعطایی شبکه بانکی را بر رشد اقتصادی بخشهای عمده اقتصادی در استان قزوین طی سال های ۱۳۷۶-۱۳۸۴، مجله پژوهش ها و سیاست های اقتصادی، شماره ۴۹، صص ۷۳-۹۲
- سعیدی، پرویز (۱۳۸۸). ارزیابی نقش تسهیلات شبکه بانکی در رشد اقتصادی، پژوهش‌نامه اقتصادی، ۶، صص ۱۶۷-۱۹۳
- کمیجانی، اکبر، محمودزاده، محمود (۱۳۸۷). نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات در رشد اقتصادی ایران (رهیافت حسابداری رشد)، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، ۸ (۲)، صص ۷۵-۱۰۷
- ن. منکیو، گریگوری (۱۳۸۳). اقتصاد کلان، ترجمه: دکتر حمید رضا برادران شرکاء و دکتر علی پارسائیان، تهران، انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی، ص ۳۵
- سلیمی فر، مصطفی و قوی، مسعود (۱۳۸۱). تسهیلات بانک ها و سرمایه گذاری بخش خصوصی در ایران، فصلنامه پژوهش های اقتصادی ایران، شماره ۱۳، صص ۱۳۵-۱۷۰
- صمدی، علی حسین (۱۳۷۹). گسترش مالی و رشد اقتصادی، مجله برنامه و بودجه، انتشارات سازمان مدیریت و برنامه ریزی، صص ۱۰۵-۱۳۲
- سالنامه آماری استان، سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان
- دبیرخانه کمیته استانی بند الف تبصره ۱۸ قانون بودجه، اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان

- Yulek, Murat, A. (۱۹۹۶). Financial repression, selective credits and endogenous growth: Orthodoxy and heresy. Working Paper ۹۶۰۴
- Mckinnon, R.I. (۱۹۷۳). Money and capital in economic development, Washington, DC: Brooking Institution
- Kapur, B. K. (۱۹۷۶). Alternative stabilization Policies for less developed economics, Journal of political economy, ۸۴ (۴): ۷۷۷-۷۹۶.
- Shaw, E. S. (۱۹۷۳). Financial deepening in economic development, New York, Oxford University Press.
- Patrick, H. T. "Financial Development and Economic Growth in underdeveloped Countries"., Journal Economic Development. No. ۱۴, (۲), (۱۹۶۶): ۸۹-۱۷۴
- <https://www.ibena.ir/news>